N° 269. A° 1859.

VRIJDAG 11 NOVEMBER.

ROTTERDAMSCHE COURANT.

De Abonnementsprijs is *f* 24 's jaars of *f* 6 per drie maanden franco per post door het geheele Rijk.
Behalve aan het Bureau der Courant kan men zich bij alle Boekhandelaren en Postkantoren abonneren.
Enkele Nommers 10 Cents.

Bureau: Hoogstraat Wijk 10, N° 77.

Geboorte-, Trouw- en Doodberigten van 1 tot 5 regels . . *f* 1.—
Iedere regel meer . . . . - 0.20
Andere Advertentien per regel . . . . - 0.20
Groote letters naar plaatsruimte. — Bij iedere Advertentie 45 Cents voor zegelregt en 1 Exemplaar der Courant.

Bij deze Courant behoort een

BIJBLAD.

BUITENLAND.

LONDEN den 9 November.

Tot verwelkoming van Prins en Prinses Frederik Willem van Pruissen bevonden zich gisteren de Koningin, de Prins Gemaal en de Prinsessen Alice en Helena aan het station van den spoorweg te Windsor. De Prins van Wallis kwam later op den dag uit Oxford aldaar aan.

Ook Koningin Victoria heeft, even als onlangs Keizerin Eugénie, den oorlog aan de crinolines verklaard en wil die niet slechts zelve niet langer dragen, maar zou het gebruik daarvan ook aan de jonge Prinsessen en de hofdames verboden hebben. De Punch is hierover zoo zeer verheugd dat het blad een lofdicht aan H. M., op de wijze van het Volkslied gestemd, wegens dit besluit gewijd heeft.

— De heer Drummond, Regerings-secretaris op de Ionische eilanden, is van Corfu hier aangekomen.

— Het Conservatief blad Morning Herald betoont groote belangstelling in Marokko en tracht anderen daarin te doen deelen. „Sedert jaren, zegt het, hebben de Spaansche ambtenaren geene gelegenheid verzuimd om de Marokkaansche autoriteiten in de oogen van hun eigen volk en in die der wereld te verlagen, en thans is hunne aanmatiging ten top gestegen. Lord Clarendon zoowel als lord Malmesbury zagen zich herhaaldelijk verpligt dit indringen der Spaansche Regering te keer te gaan. Terwijl Engeland den maatschappelijken en staatkundigen toestand van Marokko trachtte te verbeteren, behandelde Spanje het als eene barbaarsche Mogendheid en zocht de onverantwoordelijke heerschappij des vreemdelings aldaar te vestigen. In weerwil dezer belemmeringen maakte Marokko vorderingen. Het door den heer Drummond Hay in 1857 gesloten verdrag schonk nieuwe veerkracht aan zijnen handel, en de vorige Sultan voerde vele uitgestrekte hervormingen in. In het begin van dit jaar hebben de door Muley Abderrhaman gewaarborgde vrijzinnige privilegien den handel verdubbeld; nieuwe bronnen van nijverheid werden voor de bevolking ontsloten en over het algemeen zag men eene groote en snel toenemende welvaart. En juist thans, nu tot ontwikkeling der hulpbronnen des Rijks niets dan het behoud des vredes noodig was, en te midden der verwarring, door den dood des grijzen Sultans te weeggebragt, — juist thans wordt het door Spanje aangevallen!"

— De gezamenlijke geschutgieterijen te Woolwich, die in het vorige jaar eene zoo groote uitbreiding erlangden, zullen nu eene geheele reorganisatie ondergaan, naardien het departement van oorlog besloten heeft de oude wijze van geschutgieten geheel op te geven en voortaan uitsluitend Armstrong kanonnen te doen vervaardigen. Al het metaal dat gereed ligt om gegoten te worden, en zelfs die stukken met het gieten waarvan bereids aangevangen was, zullen aan het nieuwe etablissement overgegeven en de thans bestaande gieterijen alleen tot het vervaardigen van kogels enz. gebezigd worden.

— Aan het Iersche dagblad Freemans Journal wordt uit Parijs geschreven: „Ik kan u ten stelligste verzekeren dat het steeds het onveranderlijk besluit van Keizer Napoleon was en nog is het wereldlijk gezag van den Paus ongeschonden te handhaven en hem de Legatien terug te geven. Geen Congres, geene dwaasheid, geene gebeurtenis en geen zamenloop van gebeurtenissen zal hem in dit vast besluit doen wankelen."

— Volgens de United Service Gazette zal het cijfer der troepen, door Indië voor de Chinesche expeditie te leveren, 6000 Europeanen en 4000 inlanders bedragen.

— Uit San Jose, de hoofdstad van Costa Rica, meldt men den 21 september dat het nieuwe bewind aldaar, aan welks hoofd de heer Montealegue als President staat, door de Vereenigde Staten en Engeland erkend is, en dat de heer A. Dimitry door de Staten, de heer Lenox Wike, ter vervanging van den heer Ouseley, door Engeland tot vertegenwoordiger aldaar is benoemd. De bevolking was tot verkiezing der Gedeputeerden, die de Vergadering voltallig moesten maken, opgeroepen. Den 15 september was de 38ste verjaardag der nationale onafhankelijkheid plegtig gevierd. — In de Republieken Nicaragua en Honduras heerschte rust.

PARIJS den 9 November.

Na een bezoek bij de Grootvorstin Maria, Hertogin van Leuchtenberg, afgelegd te hebben, is de Keizer ook zijnen oom, Prins Jérôme Bonaparte, die op nieuw ongesteld is, gaan bezoeken. Alvorens naar Compiègne terug te keeren, nam Z. M., door den minister van Staat, den generaal Fleury en den kolonel Favé, zijne aides de kamp, en door den Keizerlijken architect den heer Lefuel vergezeld, de verbouwingeu in de Louvre in oogenschouw.

— De heer Billault, de nieuwe minister van binnenlandsche zaken, ontving heden al de burgerlijke en militaire ambtenaren, die met zijn departement in betrekking staan, bij zich, bejegende hen op de minzaamste wijze en betuigde hun zijnen dank voor de nuttige medewerking die zij aan des Keizers Regering verleenen.

— De heer de Keratry, die onder de restauratie en de Julij-regering afgevaardigde, voorts directeur van den Courrier Français, staatsraad, pair van Frankrijk, voorzitter en onder-voorzitter der commissie voor de schoone kunsten en het tooneel, en laatstelijk president van jaren der Wetgevende Vergadering was, is dezer dagen overleden.

— Zoo als men weet, hebben de assesseurs hunne werkzaamheden aan de beurs gisteren aanvaard. Verscheiden personen waren aldaar gebleven, om de houding der beurs na te gaan, en overtuigden zich dat de zaken met spoed en beleid werden uitgevoerd, zoodat men vertrouwen mag dat de nieuwe maatregel bestendig genoegen verschaffen zal.

— Doorgaans zegt men dat talrijke gezinnen in Frankrijk eene zeldzaamheid zijn. Dat daarop nogtans uitzonderingen bestaan blijkt op nieuw hieruit dat zekere heer Bos, een man van 66 jaren, in de Cité Odessa alhier wonende, binnen weinige dagen zijn vijf en twintigste kind verwacht.

— Graaf Walewski heeft aan de diplomatieke agenten van Frankrijk in het buitenland eene circulaire toegezonden, op de te Zurich getroffen schikkingen betrekkelijk. Men denkt dat het verdrag heden, uiterlijk morgen, zal worden geteekend. De instructien tot het teekenen er van zijn heden namiddag te Zurich ontvangen. Het Congres zal denkelijk te Brussel vergaderen.

— De generaal graaf Roguet, die door den Keizer met eene bijzondere zending naar Napels was belast geweest, is, van daar terugkeerende, te Marseille aan wal gestapt.

— Groote toebereidselen worden voor de expeditie naar China gemaakt en er is eene oproeping gedaan aan allen die daaraan deel wenschen te nemen. Reeds hebben verscheiden hoofdofficieren zich laten inschrijven en het getal der soldaten die zich aanbieden is ook zeer aanzienlijk.

— Gedurende den vreeselijken storm, die den 3 dezer ook te Tréport woedde, zag men daar een bijna voorbeeldeloos verschijnsel. De golven werden tot op zulk eene diepte in beroering gebragt, dat de oesters, van de rotsen afgescheurd en op den rug dier golven medegevoerd, op het strand geworpen werden. Inzonderheid tusschen Tréport en Mers raapte men een groot aantal dier schelpdieren op.

— De reeds door den telegraaf vermelde depêche, waarbij de generaal de Martimprey de in Algerië behaalde overwinning mededeelt, is aan den Minister voor Algerië en de Koloniën gerigt en luidt woordelijk dus:

„Sidi Mohammed, bij de Zekhoars, 6 november.

„De generaal Desvaux heeft in den afgeloopen nacht de twee divisien Esterhazy en Jussuf in het vuur gebragt, die, na een zeer langen marsch gemaakt te hebben, de Zekhoars aangevallen en de vijandelijke stammen gedwongen hebben zich in het zuiden terug te werpen. De generaal Durrieu heeft, door met zeer veel beleid gemaakte manoeuvres, eene overwinning op hen behaald, alleen met die der bemagtiging van de Smalah te vergelijken. Behalve een ontzettend grooten buit, zijn de banieren der Maïas en der Angades in zijne magt, alsmede de paarden en wapenen onzer te Sidi-Zaer omgebragte spahis. Onze troepen genieten den besten welstand. De schrik is alom verspreid en overal smeekt men om genade."

In eene andere depêche zegt de generaal Martimprey hoe hij, na het verslaan van de Beni Snassen, het opperhoofd der bergbewoners, Chick Mimoun, heeft opgevorderd in persoon in zijn kamp te komen, om de voorwaarden zijner onderwerping te vernemen en te waarborgen.

— Sommigen meenen hier dat het regentschap van den Prins van Carignan, waaromtrent het Parijzer Kabinet met die der drie andere groote Mogendheden zou zijn overeengekomen en waardoor dat van Londen tot deelneming aan het Congres overgehaald is, slechts tijdelijk zijn zal en alleen strekken moet om het Congres tijd tot het nemen van een besluit te geven, en om de rust tot op het tijdstip eener definitieve regeling te handhaven.

— De deelneming aan de Piemontesche geldleening is groot en algemeen en strekt zich ook tot Frankrijk, Zwitserland en andere Landen uit. Verscheiden inschrijvingen gaan het millioen te boven; die van het bankiershuis Cotta te Turijn bedraagt 2,400 000, die van het Milanesche bankiershuis Bellinzaghi 1,300.000, die der nationale bank 1,200,000 en die van het bankiershuis Rothschild te Parijs 1.000,000 livres.

— Diplomatieke depêches uit Bologna zeggen, naar verhaald wordt, hoe de partij der terugwerking in de Romagna zoo ijverig werkzaam is, dat de voorloopige Regering eene na op handen zijnde botsing ducht. De kolonel Cipriani, gouverneur-generaal van de Romagna, zou het Turijnsche Kabinet hiervan verwittigd en gevraagd hebben of hij, des noodig, op de tusschenkomst der Piemontesche troepen kon rekenen. Dat Kabinet, dus luidt het verhaal verder, heeft toen den raad des Franschen Keizers ingewonnen, die zich tegen alle inmenging in de Romagna verzet heeft, op grond der stellige verklaring van Oostenrijk, dat alle tusschenkomst van Piemont aldaar onverwijld door die der Oostenrijksche troepen gevolgd zal worden. Men hoopt derhalve dat Piemont en de Italiaansche patriotten elke uitbarsting zullen weten te voorkomen, die al het reeds verworvene van nieuws af op het spel zetten zou.

— Berigten uit Siam houden in hoe het feest des Franschen Keizers, den 15 augustus, door de zorg des Consuls dier Natie, in de hoofdstad Bangkok plegtig gevierd is. In de zendingkerk hield de bisschop van Mailas eene groote mis; al de Fransche en vreemde schepen vlagden en des avonds was het hôtel des Consuls geïllumineerd. Eenige dagen daarna vierde men te Bangkok den verjaardag van Somdetsch-Pra, den voornaamsten Koning van Siam, met volksvermaken, terwijl al de vreemde Consuls tot bijwoning van een maaltijd waren uitgenoodigd, aan welken overigens alleen de leden der Koninklijke Familie en de hoogste Staatsambtenaren deel hadden. Die maaltijd was in eene prachtige zaal aangerigt, aan de eene zijde door eene groote volière afgesloten, die de schoonste vogelsoorten van Azië bevatte, terwijl men aan de andere zijde het uitzigt had op eene groote binnenplaats, waar goochelaars en olifanten hunne kunsten vertoonden. De Koning zat niet mede aan, maar verscheen op eene verhevenheid, terwijl de muziek volksliederen aanhief, waarna de grootofficieren van het paleis even zoo vele met goud bestikte zijden banieren ontrolden als daar Consuls zijn, waarop de lof der verschillende Mogendheden die zij vertegenwoordigen in het Siameesch verkondigd werd. Op last des Konings werd aan de Consuls het zeldzaam voorregt verleend de groote pagode te bezigtigen, wier verblindende pracht en schoonheid alle beschrijving overtreffen en aan de tooverpaleizen in de Arabische

JOHANN CHRISTOPH FRIEDRICH VON SCHILLER.

10 November 1759—1859.

Vervolg en Slot.

Toen Schiller te Weimar kwam werd hij er welwillend door Herder en Wieland opgenomen, maar den grootmeester der Duitsche dichtkunst en litteratuur, Goethe, vond hij er niet. Toch vond hij Goethe's geest, en zeker niet de beste zijde daarvan, in Weimar levende en wel in de gedaante eener „trotsche verachting van alle idealismus en eene tot affectatie opgevoerde vereering der zinnelijke natuur," zoo als Schiller zelf het uitdrukt. Deze woorden bewijzen reeds hoe de dichter zich van onstuimig dweeper, als hij zich in zijne eerste werken getoond had, tot denkend idealist had ontwikkeld. Des te pijnlijker moet het voor hem zijn geweest, toen Goethe, van zijne reis in Italië teruggekeerd, doorgloeid van bewondering voor het klassieke ideaal, in Schiller de verpersoonlijking meende te zien van de miskenning der klassieke schoonheidsregelen in de werken, die toen op het Duitsche tooneel — en dat was Goethe's grootste ergernis — den bijval van het publiek oogstten. Dus ontstemd kon het niet anders of Goethe moest bij hunne eerste ontmoeting, den 7 september 1788, tegenover Schiller eene houding aannemen, die dezen deed vreezen: „Ik twijfel of wij elkander ooit nader zullen komen. Veel, wat mij nog belangstelling inboezemt, wat ik wensch en hoop, heeft hij reeds doorleefd; ons wezen is reeds oorspronkelijk verschillend; zijne wereld is niet de mijne, onze wijze van voorstelling loopt ver uiteen."

Nog vóór die ontmoeting had Schiller, bij gelegenheid van een bezoek te Rudolstadt, mevrouw von Lengefeld en hare dochters leeren kennen, waarvan de jongste, Charlotte, later zijne echtgenoote werd. De dames dweepten met Goethe, met Schiller bijna niet minder, en daarom was het haar, even als menig ander, eene ware teleurstelling toen de beide mannen, na hunne eerste ontmoeting, vreemd en koel bleven tegenover elkander.

Intusschen had Schiller zich, daartoe gebragt door het verzamelen van bouwstoffen voor zijn *Don Carlos*, in de studie der geschiedenis verdiept; maar even als hij in *Don Carlos*, bij de dramatische bewerking der historische données, vóór alles het ideaal had gehuldigd, zoo droeg ook nu zijne historische studie een bepaald idealistiesch karakter. Hij plag te beweren dat de geschiedschrijver, wanneer hij al de feiten in zich heeft opgenomen, de aldus verzamelde stof op nieuw tot geschiedenis moet construeren. Als idealist wilde hij alles verklaren uit de wijsgeerige en dichterlijke noodzakelijkheid, en, door deze opvatting ongeschikt voor eene objective bewerking der geschiedenis, droegen zijne historische werken in den regel een dilettantiesch en retoriesch karakter. Intusschen wekte zijne *Geschichte des Abfalls der Vereinigten Niederlande* — een werk, waaraan wij, na de strenge en rationele onderzoekingen en bewerkingen van dit hoogst belangrijke tijdperk onzer geschiedenis, wel geen licht meer zouden willen ontleenen, maar dat toch aantrekt èn door de warmte waarmede het geschreven is èn door de aanschouwelijkheid van de voorstelling des dichters, die de waarheid *raadde* ofschoon hij haar niet bewijzen kon — een groot opzien. Zij verschafte hem zelfs, door Goethe's tusschenkomst, de benoeming tot professor in de geschiedenis aan de Hoogeschool te Jena. In gelijke rigting, maar reeds degelijker, door het tijdperk van ontwikkeling dat tusschen het eene werk en het andere ligt, trad hij later nog eens als historieschrijver op en wel met zijne *Geschichte des dreiszigjährigen Kriegs* (1790—93).

Wij spraken daar van zijne ontwikkeling. Werkelijk ging deze met reuzenschreden voorwaarts, nadat Schiller zijne nieuwe, hem eerst zoo vreemde betrekking te Jena had aanvaard en met Charlotte von Lengefeld in het huwelijk was getreden. Nog altijd afkeerig van Goethe's wijsbegeerte, waarvan hij getuigde: „zij ontleent mij te veel aan de zinnenwereld, wat ik alleen uit de ziel wil te voorschijn brengen", — gevoelde hij zich tot Kant getrokken en wijdde hij zich, behalve aan zijne historische studie, aan diens hand met al zijne gaven aan de wijsbegeerte en aesthetiek. Zijne kennismaking met Wilhelm von Humboldt, die in het voorjaar van 1793 voorviel en aanleiding gaf tot eene zóó naauwe intimiteit dat de beide mannen elkander tweemaal daags bezochten en meestal tot diep in den nacht zich te zamen verdiepten in gesprekken over de kunst, — die kennismaking, gevolgd door eene briefwisseling, welke hen beide tot de grootste eer verstrekt, wijdde Schiller in tot de grondige kennis der klassieke oudheid, bezielde hem met warme ingenomenheid daarvoor en bragt zijn voortreffelijk talent tot rijpheid.

Maar al te vaak wordt eene inspanning des geestes, als die van Schiller in dit tijdperk van zijn leven, geboet met het verlies van gezondheid en ligchaamskracht. Zoo ook bij onzen dichter; de eerste verschijnselen der borstkwaal, waaraan hij later zoo smartelijk leed en eindelijk bezweek, noopten hem in 1793 tot eene gedwongene rust en drukten zijn geest zoo diep ter neder, dat zijne brieven aan Körner omstreeks dien tijd schier nooit iets anders dan de somberste moedeloosheid verraden. Zoodra echter het zwaarste ligchaamslijden geweken was, schijnt ook de geest zijne energie terug te hebben bekomen. Voor 't minst zien wij Schiller, in mei 1794, naauwelijks te Jena wedergekeerd of hij ontwerpt het plan tot de uitgave van het tijdschrift *die Horen* en verwerft van Wilh. von Humboldt, Herder, Fichte, Kant en andere lichten aan den rijk bezaaiden sterrenhemel der Duitsche wetenschap en letterkunde de belofte hunner medewerking.

Maar zij niet alleen, ook Goethe beloofde zijne ondersteuning. Ofschoon verwijderd van elkander, hadden beide groote mannen, na hunne eerste ontmoeting en den daardoor achtergelaten ongunstigen indruk, elkander toch gadegeslagen, bestudeerd en — zoo als daarop wel volgen moest — leeren hoogschatten. Opmerkelijk is het dat hunne eerste persoonlijke toenadering plaats greep op het gebied der natuurwetenschap en terwijl Goethe's realismus en Schiller's idealismus elkander op dit terrein niet konden bestrijden, scheen het alsof ook op het gebied van de kunst de rigtingen ter verzoening geneigd werden. Zooveel is zeker dat uit die toenadering allengs vertrouwelijkheid en vriendschap ontstond, — eene vriendschap eenig in de geschiedenis der letterkunde, eenig ook in rijke vruchten voor de beschaving en ontwikkeling van Duitschland, ja van de menschheid.

De vrucht van Schiller's aesthetische studiën te Jena had zich reeds in 1791 geopenbaard in zijne kritiek van Bürger's werken en sints in eenige verhandelingen, zoo als *über den Grund des Vergnügens an tragischen Gegenständen* 1792, *über tragische Kunst* (1792), *über den moralischer Nutzen ästhetischer Sitten* (1793), *über Anmuth und Würde* (1793), *über das Pathetische*, enz. Uit al deze geschriften spreekt Schiller's toenmalige opvatting van het wezen der kunst, — der kunst welke hij zóó hoog stelde dat zij zijns inziens, bij hooge ontwikkeling en beschaving, de plaats kon vervangen van godsdienst en deugd — als middel om, door de voortreffelijkheid van den *vorm*, den aard van den *inhoud* van ondergeschikt belang, ja zelfs onverschillig te doen worden. Goethe, wiens klassiek gevormde geest daarentegen de hoogste roeping der kunst erkende in het scheppen der volkomene harmonie tusschen vorm en inhoud, kon, toen eenmaal hunne vriendschap was gevestigd, wel niet anders doen dan trachten de klove te dempen die er voor Schiller's geest tusschen ideaal en werkelijkheid lag. Dat het hem aanvankelijk gelukte, bewijst de eerste rijpe vrucht van het verbond der beide geniale mannen: Schiller's brieven *über die ästhetische Erziehung der Menschen* (*Horen* 1795). Realismus en Idealismus vierden het feest hunner verzoening, maar zij mogten zich niet in elkander oplossen; hunne onderlinge verhouding moest in duidelijke omtrekken worden aangewezen en daartoe diende (*Horen* 1795—1796) de beroemde verhandeling *über naive und sentimentalische Dichtung*. Schiller hield daarin vast aan de noodzakelijkheid van het idealismus voor de nieuwere kunst, maar beveelt tevens, ter bepaling van de regte maat van dat idealismus, de navolging der Grieksche kunst aan, — dier kunst wier hoofdkenmerken zijn de waarheid en eenvoud waarmede zij de physieke wereld, de realiteit weêrgeeft.

Voorzeker daar was ontwikkeling, vooruitgang in die opvatting, wanneer men haar vergelijkt met die, welke ten grondslag lag aan zijn bekend en veel besproken gedicht *die Götter Griechenlands*, — uitstekend van vorm, maar meer philosophiesch dan lyriesch, zoo als Schiller dan ook over het geheel niet het uitnemendst was als lyriesch dichter. Toenmaals had de dichter, met voorbijzien van wat er realistiesch was in het klassieke heidendom, alleen nog slechts oog voor het ideaal dat hij er in vond, — een ideaal dat hij zorgvuldig afscheidde van de werkelijkheid rondom hem, zelfs van de stof zijner kunstwerken. Van daar dat hij, als kunstenaar, de ideale godsdienst van het Heidendom scheen terug te wenschen en er gaarne de Christelijke wereldbeschouwing voor in ruil te willen geven. Trouwens, het ziekelijk piëtismus van hen, die tegenover het ongeloof en de wijsbegeerte dier dagen, zich trouw betoonden aan het Christendom, was niet geschikt om Schiller's streven naar het ideaal te bevredigen. Toch was er ook iets ziekelijks in om, gelijk hij deed, — getuige nog het aan schoone denkbeelden zoo overrijke gedicht *die Künstler* (1789), — die bevrediging te zoeken op een weg die uitloopen moest op de geheele vervanging van alle godsdienst door de kunst; een weg, voerende door de duisternissen eener mystiek, die, in eene andere rigting, even onvruchtbaar was als het Christelijk piëtismus.

Schiller werd er van teruggebragt door Goethe; deze leerde hem allengs op nieuw het ideaal zoeken en herkennen in het leven, en de verzoening, waarvan wij zoo even gewaagden, en die zich reeds in theorie had geopenbaard in zijne aesthetische verhandelingen, sprak zich niet minder heerlijk uit in de kunstwerken, welke hij zelf omstreeks dien tijd schiep. Wij noemen hier slechts van het vele dat zich hier aan ons opdringt: de voortreffelijke elegie *der Spaziergang*, zijne balladen, doorgaans meesterstukken van beschrijvende poëzy, zoo als de overbekende *Gang nach dem Eisenhammer*, *der Taucher* en *Ritter Toggenburg*, het laatste schier eene romance te noemen, waaruit de geest der middeneeuwsche riddergedichten ons als tegenademt; eindelijk het beroemde *Lied von der Glocke*, even rijk aan denkbeelden als aan aanschouwelijkheid, getuigende van het diepste menschelijke gevoel, zoo wel als van het streven naar het hoogste ideaal, en daarenboven onvergelijkelijk schoon van vorm en dictie.

Al deze verzen behooren tot de derde, de schoonste periode van Schiller's kunstenaarsleven, — die welke dagteekent van zijne vriendschap met Goethe. Het

nachtvertellingen herinneren. Den volgenden dag hielden de beide Koningen eene groote revue over de troepen, tot bijwoning waarvan de Consuls insgelijks waren uitgenoodigd.

BRUSSEL den 10 November.

Krachtens de bepaling der Constitutie, waarbij de aanvang van de werkzaamheden der Wetgevende Kamers op den tweeden dingsdag in november wordt vastgesteld. vereenigden de Senaat en en de Kamer der Representanten zich eergisteren tot dat doel in hunne vergaderzalen, alleen op de daartoe gedane oproeping des Ministers van binnenlandsche zaken, en nadat het Koninklijk besluit door den Moniteur was medegedeeld, waarbij de buitengewone Zitting van 1859 gesloten wordt verklaard. In de eerste plaats is tot het zamenstellen der bureaux overgegaan en is de heer Orts tot voorzitter, de heer Dolez tot eersten ondervoorzitter der Kamer van Representanten gekozen, terwijl de benoeming van den tweeden ondervoorzitter tot gisteren moest worden uitgesteld, omdat er van de opgekomen leden slechts 58 meer aanwezig waren, terwijl het getal der leden uit welke de Kamer is zamengesteld 116 bedraagt. In de zitting van gisteren is nu de benoeming van den heer Vervoort tot tweeden ondervoorzitter gevolgd.

De Senaat heeft den Prins de Ligne tot zijnen voorzitter herkozen, terwijl de heeren de Renesse Breidbach en d'Omalius d' Halloy tot ondervoorzitters benoemd werden.

Per Telegraaf.

LONDEN den 10 November.

Aan het banket, dat gisteren avond in de City gegeven werd ter gelegenheid van den Lord Mairesdag, namen lord Russell en lord Palmerston geen deel. Aan dat banket verklaarde de minister Lewis.dat Engeland met alle Mogendheden op vriendschappelijken voet verkeert. Verder zeide hij, dat de Engelsche Regering nog geene officiële uitnoodiging heeft ontvangen om deel te nemen aan een Congres. Mogt het daaraan echter later deel nemen, dan zou het daar consequent het gevoelen blijven voorstaan, dat den Italianen zelve het regt toekomt om over hun lot te beslissen.

(*Tweede depêche.*)

Tijdingen uit Bombay van den 13 october houden het volgende in: Jung Bahadoor is voornemens, zoo luidt het gerucht, de voortvlugtige oproerlingen uit Ferrai te verdrijven. Nena-Sahib staat met eenige honderde manschappen aan de Rapti-stroom. Lord Elphinstone zal in de maand maart aanstaande de betrekking van gouverneur van Bombay nederleggen. Aan de Waghurs is het eiland Beyt ontnomen.

Uit Hong-Kong wordt den 28 september gemeld, dat het tusschen China en Noord-Amerika gesloten verdrag eerst in werking zal treden, wanneer de tusschen China en Frankrijk en Engeland gerezen moeijelijkheden uit den weg zijn geruimd. Te Hong-Kong was de wissel op Londen 4/10 a 4 10¾. Vrachten waren onveranderd. — Te Madras was de wissel op Londen 2/¾ a 2 1½. — Te Shanghai den 20 september Thee en Zijde willig. Vracht van Thee naar Londen £ 2.10 en van zijde £ 4. Wissel op Londen 67 a 68½. — Te Canton invoerartikelen gezocht en de uitvoerhandel gedrukt.

PARIJS den 10 November.

De Constitutionnel bevat heden een tweede artikel van den redacteur en chef nopens het Congres, dat in hoofdzaak op het volgende nederkomt: Frankrijk heeft zijne militaire taak vervuld, voor Europa vangt thans eene taak van meer vredelievenden aard aan. De Constitutionnel herinnert Italië, dat bij het najagen der eenheid de Regering gevaar loopt de verworven of aangeboden voordeelen te verliezen. Het blad somt vervolgens de aanbiedingen op. welke zijn ontwikkeld in den bekenden brief des Keizers en zegt overtuigd te zijn dat de Mogendheden de aanneming daarvan aan Italië zullen aanraden, waardoor eene billijke inschikkelijkheid zal worden bevorderd.

(*Latere depêche.*)

Men gelooft te Turijn dat Frankrijk zich van alle bemoeijing ten opzigte van het Regentschap van den Prins van Carignan onthouden zal.

ZURICH den 10 November.

Eene heden uit Weenen ontvangen depêche brengt de zaak der Lombardijsche schuld tot transactie. Oostenrijk stelt zich met 102 millioen, in stede van met de eerst gevraagde 104 millioen, tevreden. De verdragen worden nu heden ten drie ure geteekend; morgen vertrekken de secretarissen, om die over te brengen. en de gevolmagtigden zelve vertrekken zaturdag.

BERLIJN den 9 November.

Men verneemt. dat eene der Regeringen, welke deel zullen nemen aan het aanstaande Congres, daar het vraagstuk der landengte van Suez ter sprake zal brengen.

(*Tweede depêche.*)

In politieke kringen alhier is het gerucht in omloop, dat de Koning van Sardinië waarschijnlijk voor den Prins van Carignan de kandidatuur van de hand zal wijzen, hem voor het Regentschap der provinciën van Midden-Italië aangeboden.

Te Kopenhagen voorziet men eene ministeriële crisis. De Minister van binnenlandsche zaken wil zijn ontslag indienen.

WEENEN den 9 November.

De groote optogt bij fakkellicht, welke gisteren avond heeft plaats gehad bij gelegenheid van het Schillersfeest, is buitengewoon goed afgeloopen. Deze feestelijkheid had eene ontzettend groote volksmenigte op de been gebragt. In weerwil van de groote opgewondenheid der menigte werd de rust geen oogenblik verstoord.

Het feest werd door zeer schoon weder begunstigd; alleen op het einde viel een weinig regen.

TURIJN den 10 November.

De dictator van Modena en Parma, door de Nationale Vergadering der Romagna ook met het bewind over dat Land belast, vaardigde gisteren eene proclamatie aan de bevolking daarvan uit, waarin hij zegt dat gezag met vertrouwen te aanvaarden en alles te zullen aanwenden om de moeijelijkheden en bezwaren te overwinnen. De bewoners van de Romagna willen de eindelijke toepassing der beginselen, die den grondslag van het volkenregt uitmaken, en verlangen door het roemrijk hoofd der Italiaansche beweging geleid te worden. Europa, zegt de dictator verder, weet dat het Italië kan bevredigen, door het aan de Italianen te hergeven, en dat deze bereid zijn voldoende waarborgen voor de rust te schenken; maar het weet tevens dat de bevolking der Romagna, eenmaal tot het uiterste gebragt, aan de inspraken van het regt en der eer het oor zal leenen.

FLORENCE den 10 November.

Na door den advocaat Galeotti uitgebragt rapport, heeft de Nationale Vergadering van Toskane gisteren avond, bij eene geheime stemming, met 154 stemmen tegen 1 stem, den Prins van Carignan tot Regent benoemd, om in naam van Koning Victor Emmanuel het bestuur des Lands op zich te nemen. Nadat de volmagt des Gouverneurs was bevestigd, ging de vergadering uiteen.

BOLOGNA den 9 November.

De Nationale Vergadering van de Romagna heeft met eene groote meerderheid de volgende voorstellen goedgekeurd: „Het ontslag van den Gouverneur-Generaal is aangenomen; gevoelens van erkentelijkheid zullen hem betuigd worden. Den dictator van Parma en Modena wordt onbepaalde volmagt verleend om in de Romagna het bewind te voeren, tot dat de Prins Regent het Regentschap zal hebben aanvaard. — Het Sardinische statuut wordt van heden af van kracht verklaard. De Regering zal het tijdstip der toepassing daarvan bepalen. — Het regt tot ontbinding der Vergadering zal bij den Regent berusten." De vergadering is vervolgens verdaagd.

MODENA den 8 November.

Men spreekt van aanvallende bewegingen van de zijde der Pauselijke troepen op de grenzen van Cattolica.

MADRID den 9 November.

De maarschalk O'Donnell, die gisteren nacht van hier vertrok om zich aan de spits des legers te stellen, heeft, op zijnen weg van Madrid naar Cordova, in alle steden en dorpen de huizen met vlaggen versierd en de inwoners in feestgewaad aangetroffen. Het gansche land brengt vrijwillige aanzienlijke giften aan de Regering.

LONDEN den 10 November.

KOFFIJ en SUIKER vaster. — THEE slap. — RIJST stil bij flaauwe stemming. — IJZER 52/. — OLIEN. Raap- 36/, Lijn- 27/3, Palm- 47/3, Patent 39/6. — TALK flaauw; in loco 58/.

Ter Veemarkt waren heden aangevoerd 1260 Runderen. 6030 Schapen en Lammeren en 230 Kalveren. Prijzen onveranderd.

LIVERPOOL den 10 November.

KATOEN. Heden werden afgedaan 7000 b. tot onveranderde prijzen.

BERLIJN den 10 November.

ROGGE per Nov. 47 th.; per Voorjaar 46¼ th.

ANTWERPEN den 10 November.

KOFFIJ vast. — SUIKER stil. — GRANEN. Tarwe *f* 12½. Rogge *f* 7¾.

MADRID den 9 November.

Spanje 1¾ pc. 33.60; dito 3 pc. 43.60.

PARIJS den 10 November.

Frankrijk 3 pc. 70.15; dito 4½ pc. 95.75. Crediet Mob. 788. Spanje 1¾ pc. 32⅜; dito 3 pc. 42¾.

LONDEN den 10 November.

De 3 pc. Geconsolid. 96⅜; Rusland 4½ pc. 98 [illegible]. Spanje 1½ pc. 32⅝ a ⅞; dito Buitenl. 3 pc. 44 a 44¾; dito Cert. 4⅝. Portugal 3 pc. 45¼. Mexico 3 pc. 22¾ a 23. Peru 3 pc. 70½. Venezuela 4½ pc. 28½ a 29; dito Uitgest. 14½ a 15. Holland 2½ pc. 66. Illinois Shares 60½; dito Bonds 7 pc. 76.

WEENEN den 10 November.

Nationale Metalliek 5 pc. 77. Metalliek 5 pc. 71.50. Wissel Londen *f* 124.

ANTWERPEN den 10 November.

Spanje 1½ pc. 31⅝; dito Binnenl. 3 pc. 42¼. Metalliek 5 pc. 56⅜; dito Nation. 5 pc. 60⅜.

BINNENLAND.

's GRAVENHAGE den 10 November.

Z. K. H. de Prins van Oranje is gisteren van HD. buitenlandsche reis teruggekeerd.

— Aanstaanden dingsdag zal de commissie van de Rijks statistiek weder eene vergadering houden.

— Voor den Hoogen Raad der Nederlanden is heden de navolgende regtsvraag behandeld: Zijn de lasthebbers van hem, die effecten in beleening heeft gegeven, nadat de lasthebbers die wederom bij commissionairs in prolongatie hebben gegeven, bij gebreke aan behoorlijk surplus, geregtigd de order te geven om die effecten te verkoopen, dan wel, is die bevoegdheid beperkt tot eene kennisgeving, dat zij zich van hun mandaat ontslagen achten en zich die effecten niet meer aantrekken? Tegen het arrest van het Hof in Zuidholland, dat de bevoegdheid tot verkoop had erkend, is door den eischer één middel van cassatie aangevoerd, dat door de heeren mrs. S. P. Lipman en Jac. van Gigch breedvoerig is toegelicht en ontwikkeld, terwijl het beklaagde arrest door den heer mr. A. de Pinto wordt verdedigd.

— De Sardinische gezant bij het Nederlandsche Hof de Markies de Taglicarni, is van zijne reis naar Londen in de residentie teruggekeerd.

— De opbrengst der winter-collecte door het R. K. armbestuur is tot heden zeer bevredigend geweest; het laat zich aanzien dat de som die van vorige jaren zal overtreffen; reeds een aantal ingezetenen hebben voor sommen boven de *f* 100 ingeschreven.

— Men verneemt dat in deze residentie is tot stand gekomen eene derde Sectie van het Metalen Kruis.

STATEN-GENERAAL.

Tweede Kamer.

Zitting van Donderdag 10 November.

De Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft heden voortgezet de algemeene beraadslaging over het ontwerp van wet betrekkelijk de spoorwegen.

De heer *de Kempenaer* heeft het wetsontwerp krachtig bestreden op de reeds meermalen ontwikkelde gronden en is daarbij gekomen tot de slotsom, dat de Regering alle concessien moet vaarwel zeggen, om zelve de hoofdlijnen aan te leggen, die aan particulieren ter exploitatie over te geven en des noods ze zelf exploiteren.

De heeren *van Wintershoven* en *Dullert* verdedigden de voordragt zeer uitvoerig.

De eerste dezer twee sprekers behandelde voornamelijk de wijze, waarop tegen de wet in en buiten de Kamer oppositie werd gevoerd; betoogde dat de tegenstand kwam uit Amsterdam, doch dat deze stad, achterlijk in ondernemingsgeest, veeleer zelf het initiatief behoorde te nemen en door handels-operatien als anderzins toonen, dat zij werkelijk was de eerste stad des Rijks. Ten slotte ontwikkelde hij het gevoelen, dat uit de verwerping der wet niet konden voortvloeijen politieke gevolgen voor de Regering, daar de verschillende politieke partijen in de Kamer, ten aanzien van deze voordragt, zich op verschillend standpunt hadden geplaatst en als het ware door elkander verward waren geraakt.

De heer *Dullert* na verschillende opmerkingen van vorige sprekers opgenomen en wederlegd te hebben, nam tot hoofdpunt van zijn betoog de stelling, dat de rigting der aangevraagde concessiën voldeed aan de eischen, welke men aan goede spoorwegen mogt stellen. Te dien einde ging hij, in bijzonderheden, de rigting der voorgedragen lijnen na en vergeleek die met de lijnen welke anderen daartegen hadden overgesteld. Ten slotte gaf hij zijne gerustheid te kennen over de medewerking van de Amsterdamsche beurs tot het verschaffen van de noodige kapitalen, daar de geschiedenis zelfs had aangetoond, hoe, als er winst was te behalen. Amsterdam zelfs wapenen aan zijne vijanden had verschaft.

Ook de heeren *van der Poel* en *Reinders* verdedigden de wetsvoordragt. De heer *van der Poel* stelde zich meer bijzonder ten taak eene wederlegging der redevoering van den heer van Hall en de aanwijzing van het belang dat de handel der Maassteden had in den aanleg van spoorwegen.

De heer *Reinders*, ofschoon de aansluiting van Groningen met Leer verlangende, verklaarde zich niet bevoegd te achten het wetsontwerp af te stemmen alleen omdat aan de wenschen van eene enkele provincie niet in allen deele was voldaan.

De heer *Hugenholtz* ontwikkelde als laatste spreker in de eerste plaats het betoog, dat de ongelukkige toestand waarin men ter zake van den spoorweg hier te Lande was geraakt, niet aan de Kamer maar aan de Regering was te wijten. en in de tweede plaats de aangeboden wetsvoordragt onaannemelijk was, vooral voor zooveel betrof de Noorderlijn.

Wegens het vergevorderde uur wordt de zitting verdaagd tot morgen ochtend ten 11 ure, zijnde dan het eerst aan het woord de heer van Diggelen.

[*Een uitvoeriger verslag dezer zitting wordt gevonden in het bij dit N.⁰ behoorend Bijblad.*]

ROTTERDAM den 10 November.

Thans eerst is ons onder de oogen gekomen de Utrechtsche Courant van den 8 dezer. Door een correspondent, dien die Courant te Rotterdam schijnt te bezitten, laat zij zich een berigt zenden, waarin ons blad onder handen genomen wordt. Wat de Utrechtsche Courant of haar correspondent omtrent ons verkiest te denken en te schrijven, is ons vrij onverschillig. Wij willen echter ditmaal onzen lezers de gelegenheid niet onthouden, het blad in zijn pikantste momenten te genieten. Na eene refutatie van ons berigt omtrent het voorgevallene met den adjunct-director van het zendelinghuis, vervolgt de correspondent aldus: „*De Oude Rotterdamsche Courant deed beter te toonen, dat ze eenigermate in vlugheid en belangrijkheid hare jongere zuster evenaarde; ze zou dan niet noodig hebben zich nu en dan op zoo verkeerd terrein te begeven, zoo als voor kort bijv. toen zij, nog wel in een hoofdartikel! een manier van schrijven verkoos, die haar op den rang van de Asmodée en konsorten zou brengen.*" Wij brengen dit voor om verpletterend berigt zonder ééne enkele aanmerking onder de oogen onzer lezers; wij twijfelen geen oogenblik, of het zal hun, als ons, een vrolijk oogenblik bezorgen en een hartelijken lach op het gelaat te voorschijn roepen.

De Utrechtsche Courant ga op den ingeslagen weg onvermoeid voort: zij kan het in haar genre ver brengen. Wanneer het haar of haar correspondent in vervolg van tijd nogmaals gelukt — hetgeen wij volstrekt niet onmogelijk achten — zóó geestig en pikant tegen ons te zijn als in haar nummer van den 8sten, dan beloven wij van onzen kant, die uitboezemingen getrouwelijk, zonder ééne enkele aanmerking of inleiding in ons blad over te nemen, en dus ter kennisse onzer lezers te brengen. De Utrechtsche Courant houde het ons ten goede: maar met een tegenpartij als zij is, moet onze weerlegging zich voortaan dáártoe bepalen.

---

was dan ook in deze periode dat de groote dichter zich voornamelijk toewijdde aan die verhevenste, schoonste, maar ook moeijelijkste dichtsoort, de dramatische poëzy, dat hij op dit gebied onverwelkelijke lauweren plukte voor zich zelf en de Duitsche letterkunde verrijkte met meesterstukken, die een onmetelijken invloed hebben uitgeoefend en haar tot onvergankelijken roem strekken.

Alvorens wij echter die hoogste ontwikkeling van den kunstenaar volgen, willen wij een vlugtigen blik werpen op zijne maatschappelijke lotgevallen.

Reeds in 1784 was hem door den Hertog van Weimar de titel geschonken van Raad; toen hij in 1790 huwde, werd hij door den Hertog van Meiningen tot Hofraad benoemd. De Fransche Republiek bood hem haar burgerregt aan en later (in 1802) werd hij door den Duitschen Keizer in den adelstand verheven.

Wij spraken reeds van zijne zwakke gezondheid en ofschoon hij zelf er zich niet door liet terughouden van ingespannen werkzaamheid, zoo wilden toch zijne vrienden hem vrijwaren voor de tijdelijke zorgen, die hem daarbij hadden ter nedergedrukt. De erfprins van Holstein Augustusburg verleende hem daartoe, in vereeniging met den graaf von Schimmelmann, een jaargeld van 1000 thalers voor drie jaren. Dit was het wat hem de gelegenheid schonk om, gelijk wij reeds zagen, in 1793 eenige maanden in den kring zijner geliefde betrekkingen, bij afwisseling te Heilbronn en te Ludwigsburg, door te brengen. Naar ligchaam en geest gesterkt keerde hij naar Jena terug om er in vriendschap en verbond met Goethe de ontwikkeling, waartoe hem de voorafgaande jaren van wijsgeerige, aesthetische en historische studie — slechts zelden afgewisseld door een offer aan de Muzen — hadden voorbereid, te voleindigen in en door het scheppen van zijne dramatische werken. Merkwaardig is het, dat hij, alvorens zijne, door den omgang met Goethe, gelouterde aesthetische beginselen vorm en leven te geven in zelfstandige kunstgewrochten, ze als 't ware op negatieve wijze toetste aan de poëtische en dramatische voortbrengselen van zijne tijdgenooten, en wel in een tijdschrift, *Xeniën* getiteld, en door hem, gezamenlijk met Goethe, gewijd aan de kritiek. Zonder de waarde van deze of van elke andere kritiek te willen miskennen, mogen wij het toch gelukkig achten dat een genie als dat van Schiller haar spoedig varen liet om zelf te scheppen.

Na *Don Carlos* had Schiller niets meer voor het tooneel geschreven. Ondanks het uitsluitend ideale karakter van dit werk, zoo zeer in tegenspraak met het nuchtere, ja platte naturalismus dat toenmaals op het tooneel werd toegelaten, ondanks den vreemden versbouw in jamben, had het om de uitstekende brokken die er in voorkomen en de edele gevoelens, die er met zoo veel vuur in geschilderd worden, toch vrij veel bijval gevonden bij het publiek. De werkelijkheid en het ideaal moesten echter reeds bij Schiller tot gedeeltelijke verzoening zijn gekomen om hem zijn *Wallenstein*, in 1793 begonnen, te kunnen doen voortbrengen. Dat het publiek dat werk zou toejuichen, daarvoor was de vereeniging van het ideale met sommige elementen der zoo geliefkoosde ridderstukken een waarborg. Dank zij Goethe's invloed was de vorm oneindig correcter dan vroeger. De drie deelen van *Wallenstein* werden achtereenvolgens te Weimar ten tooneele gevoerd: *Wallensteins Lager* den 12 october 1798; *die Piccolomini* den 30 januarij 1799; *Wallensteins Tod* den 30 april 1799. Met deze drie stukken kon de naturalistische rigting op het tooneel gerekend worden te zijn gedood en de ideale haar aanvang te hebben genomen. De geestdrift was algemeen; het Duitsche volk scheen, als bij ingeving, te gevoelen dat het door dit werk in het strijdperk kon treden met de dramatische poëzy van ieder ander volk. De kritiek, die van de zijde der opkomende romantische school kwam, vermogt die geestdrift niet in het minst te temperen; geene afkeuring toch vermogt den hoogst tragischen indruk van het geheel weg te nemen, of den tact weg te redeneren, waarmede de dichter het wonderbare aan de werkelijkheid had gehuwd. Vooral in die episoden, welke met het gegeven onderwerp in dadelijk verband staan, karakteriseert hij de toestanden waaruit de feiten geboren worden en de individuele eigenaardigheid der personen bijna even duidelijk als Shakespere, ofschoon zijne volzinnen breedsprakiger gebouwd zijn. De historische inhoud is grondig bewerkt, de motiven zijn aan de werkelijkheid ontleend en toch is alles poëtisch. Hier staat Schiller boven Goethe, voornamelijk wat diens *Egmont* betreft.

Trouwens die zegepraal, het bereiken van zulk eene hoogte in de dramatische techniek had Schiller een zevenjarigen, moeitevollen arbeid gekost. Het was de schoonste beschaming van den twijfel, vroeger wel eens door hem gevoed aan zijne roeping als dramatiesch dichter. Na eene bewerking van Shakespare's *Macbeth*, waarin hij, in overeenstemming met de nieuw ontstane rigting, waarvan hij zelf de hoofdvertegenwoordiger was, de door zijn voorganger zoo geniaal geschilderde werkelijkheid had trachten te idealiseren, gaf Schiller zijn *Maria Stuart*, den 14 junij 1800 voor 't eerst te Weimar opgevoerd. Zonderling genoeg heeft in dit stuk de dichter, die natuurlijk thans weder een ideaal had gemaakt van Maria Stuart, of liever van haren toestand, — ten koste van Koningin Elisabeth, welke hij zoo hatelijk mogelijk heeft voorgesteld, — ook het Katholicismus in haar verheerlijkt en dat al weêr ten koste van de artistieke waarheid zijner schildering van het Engelsche Protestantismus. Die Koninklijke Magdalena, welke de dichter tot eene Heilige zou wenschen te verklaren, is en blijft eene siréne vol bedrog, — aan hare handen kleeft misdadig bloed. Dat Schiller zich op dit standpunt heeft geplaatst is des te meer te verwonderen, daar hij in een van zijne gedichten de zege van het Protestantsche Engeland onder Elisabeth met warmte heeft gehuldigd. Ondanks zijne gebreken is echter ook dit treurspel een sieraad van het Duitsche tooneel, voornamelijk door de gelegenheid, welke de dichter aan de daarin optredende actricen heeft geschonken om hem door hare kunst te hulp te komen.

Eene nieuwe heldin, waardiger en beter geschikt om geïdealiseerd te worden, vond Schiller in *die Jungfrau von Orleans*, den 23 november 1801, met verbazende pracht te Berlijn (waar Iffland toen directeur was) ten tooneele gevoerd. De opvoering te Weimar volgde eerst in het voorjaar van 1803. De hartstogt waarmede Schiller de H. Maagd in dit stuk partij doet trekken voor de Franschen tegen de Engelschen, was, juist in dat tijdperk, toen de Franschen in Duitschland roofden en krijgvoerden, een hoogst karakteristiek kenmerk van de Weimarsche school. Er moge overigens meer schoonheid van vorm dan innerlijke waarheid zijn in de schildering der hoofdpersoon, toch moeten wij de kracht bewonderen der poëzy, die de romantische figuur dáár het meest doet schitteren, waar zij in aan de werkelijkheid ontleende toestanden ten tooneele wordt gevoerd. Het tafereel van het oorlogsleven der middeneeuwen en algemeen van den nood des lands is onovertreffelijk.

Die Braut von Messina, Schiller's eerstvolgend treurspel, werd zeer verschillend beoordeeld; het publiek werd er door weggesleept; de kritiek was verdeeld, de romantische school veroordeelde het; anderen, waaronder Wilhelm von Humboldt, verklaarden het voor het meesterstuk des dichters. Uit het oogpunt van ideale kunst — van die kunst welke hare vormen, onafhankelijk van de wereld der werkelijkheid, aan eene andere wereld ontleent — kan dit wel zoo zijn. Die vormen zijn wonderbaar schoon en poëtiesch, tot in de kooren toe, waarbij Schiller, zonderling genoeg, de toonkunst te hulp had geroepen en een opera-element in het treurspel had binnen gevoerd, dat vroeger door hem in Goethe's *Egmont* zoo streng was veroordeeld.

De *Wilhelm Tell* besloot de rei van 's dichters voltooide scheppingen. Dit stuk werd den 17 maart 1804 voor 't eerst te Weimar opgevoerd. Hier heeft Schiller aan de wereld der werkelijkheid regt gedaan. De kunstwaarde van dit stuk moge minder groot, de compositie zwakker zijn dan in zijne andere stukken, — deze zwakheid is met regt vergeten om den gemoedelijken en schoonen inhoud. Wat de opvatting van het onderwerp betreft is hier de heilzame invloed van Goethe duidelijk te bespeuren. De vrijheid des volks — niet die redelooze vrijheid, in *die Räuber* en zelfs door den markies von Posa in *Don Carlos* gehuldigd — is door Schiller uitmuntend begrepen. Hij schilderde niet, zoo als Goethe in zijn *Egmont*, het volk als eene vereeniging van gepeupel en winkeliers, maar gaf een ideaal en daarbij toch innerlijk waar tafereel van een zedelijk, zich zelf bewust, op vaste grondslagen berustend volksleven.

Wij zeiden dat de *Wilhelm Tell* de rei van Schiller's voltooide scheppingen besloot, — helaas! het volgende treurspel *Demetrius* werd onder 's dichters handen door den dood afgebroken. In 1804 van Weimar, waar hij sints 1799 zijn verblijf had gevestigd, naar Berlijn gereisd om eene opvoering van zijn *Tell* bij te wonen, vielen hem daar de vleijendste eerbewijzingen ten deel, maar ze vermogten de vorderingen zijner kwaal, die ongeneeslijk bleek toen hij te Weimar terugkwam, niet tegen te houden. Noch het geluk dat hij als echtgenoot en vader smaakte, noch de omgeving van zoovele uitstekende geesten, noch de eer en de onderscheiding, welke hij van den Vorst en het Hof ondervond, kon de wreede hand des doods terug houden die hem, nog onverwacht, den 9 mei 1805 ter neder velde. De aanbieding des Konings van Pruissen van een jaargeld van 3000 thalers, zoo hij zich in Berlijn wilde komen vestigen, werd waarschijnlijk niet eens vernomen door den grooten dichter, die vroeg van het leven moest scheiden, maar zich door zijne werken eene heerlijke eerzuil in het gemoed des Duitschen volks had gesticht.

Dat volk droeg diepen rouw over zijn verscheiden. Het gevoelde dat het een van zijne grootste dichters, misschien zijn edelsten denker had verloren, — een man wiens geestesgaven werden geëvenaard door den adel zijns gemoeds, — een man in 't eind die het Ware, Schoone en Goede had voorgestaan met een ijver en een talent, die hem ook nu nog, op den honderdsten verjaardag zijner geboorte, de hulde van zijne landgenooten, de sympathie der menschheid waardig maken.

Onder het voorzitterschap van den heer Burgemeester werd hier heden eene openbare vergadering van den Gemeenteraad gehouden en door 30 leden bijgewoond; afwezig waren de heeren Beelaerts van Blokland, de Critter, Eickma, Hoffmann, Hoynck van Papendrecht, Sander en Schadee.

Na het resumeren van de notulen der vorige vergadering deelde de Voorzitter mede dat de volgende stukken waren ingekomen:

1°, van Gedeputeerde Staten de goedkeuring op het Raadsbesluit tot aankoop van gronden in de Wachtbleeklaan. — Voor kennisgeving aangenomen.

2°, eene missive van den Commissaris des Konings in de provincie, houdende mededeeling dat door Z. M. beslist dat de regeling der uitgaven voor de schutterij uitsluitend tot de bevoegdheid van den Gemeenteraad behoort, weshalve alle vroegere voorschriften tot regeling van tractementen enz. als vervallen moeten worden beschouwd en die regeling aan den Raad wordt overgelaten, onder goedkeuring van het hooger bestuur. — Mede voor kennisgeving aangenomen.

3°, van de commissie van financien eene voordragt tot benoeming van een verificateur; op deze voordragt, waarmede Burgemeester en Wethouders zich vereenigden, waren geplaatst de hoofdcommies J. van Klaveren en de commies der 1ste klasse A. van Dieije, terwijl werd voorgesteld de jaarwedde op *f* 800 te bepalen. — Ter visie gelegd.

4°, een verzoek van den heer F. van Vollenhoven Gz., om benoemd te worden tot makelaar in assurantie. — Mede ter visie gelegd, om daarop in eene volgende vergadering te beslissen.

5°, een voorstel van Burgemeester en Wethouders, strekkende om over te gaan tot de slooping van het pand op de Hoogstraat en den hoek van de Naauwe Kerkstraat, toebehoorende aan den heer J. G. Middendorf. Dit voorstel werd gedaan, omdat de eigenaar den hem, met inachtneming der bepalingen van de verordening op het slopen van bouwvallige gebouwen, gestelden termijn had laten voorbijgaan zonder de in het belang der openbare veiligheid gevorderde maatregelen te nemen. De schoring van het pand was vroeger ook van wege de gemeente voor rekening van den eigenaar moeten geschieden, omdat deze daarin nalatig bleef. — Ter visie gelegd tot de volgende vergadering, om alsdan te worden behandeld.

6°, het verslag der commissie van bestuur van de Geneeskundige School over den afgeloopen cursus.— Ter visie van de leden gelegd.

En 7°, van Burgemeester en Wethouders de mededeeling, dat eenige verpachtingen en verhuringen met het einde dezes jaars expireren en een voorstel van Burgemeester en Wethouders om op de bestaande voorwaarden tot eene nieuwe verpachting en verhuring over te gaan. — Goedgekeurd.

Aan de orde was daarop het benoemen van een lid in de Plaatselijke Schoolcommissie. Met 26 stemmen werd de heer P. A. Keuls daartoe benoemd; op den heer dr. G. Minderop waren 2 stemmen uitgebragt, terwijl 2 blanco-biljetten in de bus werden gevonden.

Vervolgens werd gedelibereerd over het nader ingekomen ontwerp voor de school in de Leeuwelaan. — De heer *F. van Vollenhoven* kon zich geheel vereenigen met de gronden welke door den directeur der gemeentewerken waren aangevoerd, om bij deze school de onderwijzerswoning beneden en de school boven te brengen. Hij kon echter zijne verwondering niet verbergen, dat nu bleek dat eene geheel nieuwe fundering zal worden gelegd, terwijl bij de vorige discussie over deze zaak was verklaard dat het oude gebouw niet geheel zou worden afgebroken. Hij prees het zeer in den directeur, dat hij, tot eene andere meening gekomen, daarvoor uitkwam; hij noemde zijne voorzigtigheid in deze ook zeer loffelijk. Maar nu kwam hij tot de vraag wanneer het oude gebouw geheel zal worden geraseerd en ook eene nieuwe fundering gelegd, of dan het nieuwe gebouw voor dezelfde som zal worden daargesteld als eerst was geraamd. Nog wilde hij vragen, of het afbreken van het oude gebouw ook in het openbaar zal worden aanbesteed. — De *Voorzitter* las nu eenige zinsneden uit de memorie van den directeur der gemeentewerken voor betrekkelijk de fundering, namelijk hoe die zou moeten wezen wanneer de onderwijzerswoning beneden zal worden gebragt, en hoe die ingerigt zou moeten zijn als men bedoelde woning boven bragt. — De heer *F. van Vollenhoven* merkte hierop aan, dat dus in elk geval eene nieuwe fundering zal worden gelegd. — De heer *J. van Vollenhoven* zeide, dat vroeger gezegd is dat men de bestaande fundering zal kunnen gebruiken, waartoe het voornemen nog bestaat; men wil namelijk de rooster doen rusten op de bestaande fundering. — De heer *F. van Vollenhoven* vroeg nu op nieuw, of dan de begrooting dezelfde bleef. — De *Voorzitter* zeide nu, dat bij de opmaking van het plan nog slechts eene globale begrooting was gemaakt; na de aanneming van het bestek door den Raad, zal het bestek worden opgemaakt en dan ook eene meer juiste berekening, waarvan mededeeling aan den Raad kan worden gedaan wanneer deze zulks verlangt. — De heer *F. van Vollenhoven* verklaarde zich voldaan met het bekomen antwoord. — De heer *Ledeboer* verklaarde na de bekomen ophelderingen het goed te keuren dat de school boven en de woning beneden zal worden gebragt. — De heer *van Oordt* verklaarde het mede het wenschelijkst te achten, wanneer de school en de onderwijzerswoning zich naast elkander bevinden, maar zulks kon in eene gemeente als de onze waar de grond zoo schaarsch en duur is niet altijd het geval zijn. Voor de school waarvan thans sprake is vond hij er geen bezwaar in, dat de school zich boven zal bevinden. Bij hem was echter een ander bezwaar ten aanzien van dit plan gerezen, namelijk de hoogte van het schoollokaal; deze zou toch $8\frac{1}{2}$ el bedragen, wat hij vreesde dat ondoelmatig zou zijn voor het onderwijs; bij eene bestaande school, welke eene hoogte van zes el heeft, is de klank reeds zoo sterk dat de onderwijzer zich dikwerf moeijelijk kan doen verstaan; is het lokaal nu nog hooger en bedraagt het aantal kinderen slechts 150 zoo als op deze school dan zal die klank nog sterker zijn. — De *Voorzitter* merkte op, dat de hoogte van dit schoollokaal slechts $7\frac{1}{4}$ el zal zijn. — De heer *van Oordt* hernam, dat daardoor zijn bezwaar niet geheel werd weggenomen. Ook was hij bevreesd dat het lokaal des winters onmogelijk verwarmd zal kunnen worden, waarom hij de aandacht vestigde op de luchtververschìng en verwarming welke men in Frankrijk veel in toepassing brengt. Hij wilde dat de school geene meerdere hoogte zal hebben dan 6 el. Nog wilde hij een woord zeggen over het onlangs door den heer van Rijckevorsel bijgebragte, dat de bemoeijingen der schoolcommissie betrekkelijk het bouwen van schoollokalen niet altijd even gelukkig waren geweest; die aanmerking had hem veel leed gedaan, te meer daar de vader van den heer van Rijckevorsel zich ook steeds veel aan deze zaken gelegen had laten leggen. — De *Voorzitter* herinnerde aan het wenschelijke om zich te bepalen bij de zaak welke in behandeling was. Wat het nu in behandeling zijnde plan betrof herinnerde hij dat het wijziging had ondergaan ten einde de ruimte grooter te maken; er bestonden velerlei middelen om den klank te verbeteren, dus daarin zag de spreker geen bezwaar; ook leverde de moeijelijkheid om een zoo groot lokaal te verwarmen zijns oordeels geen overwegend bezwaar op. — De heer *van der Looy* vroeg, of de pomp wel goed geplaatst was en of die in het geheel wel noodig was, wanneer er eene perspomp in het gebouw aanwezig is. In de tweede plaats wilde hij de bedsteden doen vervallen, welke hij foyers van smetstof en ongedierte noemde. Eindelijk opperde hij het denkbeeld de gronden te laten cireren. — De heer *J. van Vollenhoven* antwoordde, dat de beste plaats voor de pomp, zijns oordeels, nabij de urinoirs was; dat hij niet kon zeggen of het wenschelijk was de gronden te laten cireren, en dat het maken van bedsteden in het plan is opgenomen, omdat die elders op dringend verzoek der onderwijzers nog later aangebragt zijn. — De heer *van der Looy* hernam, dat hij het plaatsen van de pomp op het privaat van de jongens niet kan goedkeuren, daar de school ook door meisjes bezocht zal worden. Wat de bedsteden betrof persisteerde hij bij zijn gevoelen en het cireren der gronden geschiedde in het buitenland veelal, zoodat men daarmede hier ook wel eens de proef kon nemen. — De heer *van Oordt* vroeg nog, waarvoor de pomp zou dienen als eene perspomp gemaakt werd, en toen hij van den heer *J. van Vollenhoven* vernam dat zulks was voor het geval dat een gebrek aan de perspomp ontstond, verklaarde hij dan de plaatsing der pomp ongelukkig te achten. — De heer *van der Looy* deed nu het bepaalde voorstel geene bedsteden in het nieuwe gebouw te maken, wat tot eene langdurige discussie aanleiding gaf, ten slotte waarvan dat voorstel werd aangenomen met 21 tegen 8 stemmen. — Nadat besloten was eenige ter sprake gebragte punten, als de plaatsing der pomp, het met was bestrijken der gronden enz., aan de beslissing der commissie over te laten, werd het plan daarop met algemeene stemmen goedgekeurd.

De heer *van der Looy* wees na deze stemming op het gebleken verschil van gevoelen over de vraag, hoeveel kubiek ellen ruimte voor elk kind op eene school noodig is; hij achtte het zeer wenschelijk dat deze zaak wierd uitgemaakt. — De *Voorzitter* merkte aan, dat zulks eene zoo belangrijke zaak gold, dat hij het wenschelijk achtte dat daaromtrent een bepaald voorstel gedaan werd, hetwelk alsdan een punt van overweging zou kunnen uitmaken. — De heer *van der Looy* hernam zoodanig voorstel in eene volgende vergadering te zullen indienen.

De openbare zitting werd hierna gesloten, terwijl daarop nog eene zitting met gesloten deuren gehouden werd.

Viert Duitschland heden het honderdjarig geboortefeest van zijnen *Schiller*, en is alzoo de aandacht ook hier ter stede inzonderheid op de Duitsche letterkunde gerigt, die *Schiller* door zijn genie heeft verheerlijkt, toch strekt het ons tot genoegen melding te kunnen maken van de voorlezing over Engelsche letterkunde, heden avond in de Concertzaal, door den met lof bekenden heer C. H. Gunn, voor het eerst in dit saizoen gehouden. Hij had ten onderwerp gekozen: *de werken van Sir Edward Lytton Bulwer*, den man die *Schillers* dichtwerken zoo meesterlijk in zijne moedertaal heeft overgebragt. Na eene gepaste inleiding, waarin hij het moeijelijke deed uitkomen om aan de eischen zijner voorgestelde taak te voldoen, schetste de heer Gunn het levensbeeld van *Bulwer*, wiens geslachtboom tot den tijd der Noormannen opklimt, maar die meer dan door hooge geboorte schitterde door vernuft en talent. Daarop volgde een belangrijk overzigt zijner vele ook in Nederland zoo bekende werken, verdeeld in zedekundige en historische novellen en eigenlijke romans, die, hoe ook in hoedanigheid verschillende en naar de overgangsperioden in *Bulwers* leven gewijzigd, allen groote verdiensten bezitten, zoo als de zedekundige door diepte van opvatting en gevoel, de historische door getrouwheid en degelijkheid, vooral de romans door vurige verbeeldingskracht en dichterlijke wijding. De heer Gunn deelde korte proeven van enkele mede, en wees ook op de schaduwzijde dezer producten, o. a. in Eugenius Aram, waar de misdaad eenigermate vergoelijkt wordt door het genie. Hij deed opmerken hoe *Bulwer* zich vooral kenmerkt door zijn *spirit of fashion*, en hoe hij, vermoedelijk eenigzins misleid door eigene treurige ervaring, bij zijne hoogschatting van den invloed der vrouw, in deze het verstand geheel achterstelt bij het hart, hoezeer vooral in zijne laatste werken vrouwen voorkomen, die ook om hare intellectuële hoedanigheden hoogst aantrekkelijk zijn. — Na de pauze vestigde de heer Gunn eerst de aandacht op *Bulwers* laatste novellen, onder den naam van sir *Pisistratus Caxton* uitgegeven, op welke de invloed der bestudering van Sterne niet te miskennen zou zijn, en waarin bij behoud van het genie vele van de gebreken der eerste worden gemist. Ofschoon de ware poëzy in *Bulwers* gewrochten onmiskenbaar is, heeft hij zich echter meer als schrijver dan als dichter onderscheiden. Dat hij zich ook aan het drama heeft gewijd, dat hij ook het gebied der staatkunde met roem heeft betreden, pleit voor het veelomvattende van zijn talent, dat zich weet meester te maken van al wat het aangrijpt. Het is ons niet mogelijk al de opmerkingen van den heer Gunn omtrent den gevierden auteur weder te geven, of hare juistheid te toetsen, maar wij kunnen niet dan gunstig getuigenis geven omtrent de wijze en inkleeding zijner voordragt. Daarom verheugt het ons dat de begaafde spreker besloten heeft voor eene eervolle roeping tot professor der Engelsche taal aan het Sophia-Instituut te Weimar, van wege H. K. H. de Groothertogin tot hem gekomen, te bedanken, en alzoo aan de beminnaars der Engelsche letterkunde te dezer stede nog menigen genot- en leerrijken avond te verschaffen.

Heden morgen is alhier een timmermansknecht op den Goudschenweg, nabij de Lange Warande, op de straat eensklaps ineen gezonken en dadelijk overleden.

Z. M. heeft bepaald dat te Delft eene pyrotechnische school zal worden opgerigt, wa[illegible] officieren van de reg. artillerie, van welke bij die school zullen worden gedetacheerd, onderrigt in het vak der pyrotechnie zal worden gegeven. — Het vaste personeel der school is zamengesteld uit 1 directeur (kolonel of luit.-kolonel) tevens inspecteur der buskruidfabrikatie; 2 kapiteins en 2 eerste luits. van het wapen der artillerie, welke bestemd zijn aldaar voortdurend werkzaam te zijn en met het toezigt belast zijn. Verder is bepaald dat de kapitein-vuurwerker, alsmede de 1e. luits.-adjudant-vuurwerker bij de directie der artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen aanwezig, daarbij vervallen zullen.

Z. M. heeft den paardenarts 2de kl. F. A. Ludwig van het 5de reg. dragonders, op zijne aanvrage, voor den tijd van een jaar op non-activiteit gesteld.

Bij beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken is aan de heeren P. P. Kievits en Cie. te Amsterdam, tot wederopzegging, vergunning verleend voor eene stoombootdienst tot vervoer van reizigers, goederen en vee, van het Capelsche Veer naar Rotterdam en tusschenplaatsen, en terug.

— De kapitein-ingenieur H. L. de Wijs, van het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs, adjudant bij den inspecteur in de 2de fortificatie-inspectie te Dordrecht, is naar Utrecht vertrokken, om daar ter plaatse onder de bevelen van den eerst aanwezenden ingenieur werkzaam te zijn.

— In de jl. zaturdag gehouden vergadering van de leden der Maatschappij van Weldadigheid zijn tot leden van het bestuur der afdeeling Dordrecht benoemd, de heeren: dr. M. G. Timmers Verhoeven, B. van der Elst van Bleskensgraaf, O. B. 't Hooft van Benthuizen, jhr. F. W. A. Beelaerts van Blokland en mr. P. van den Brandeler.

— In de maand october jl. heeft het vervoer van reizigers langs den Nederlandschen Rhijnspoorweg *f* 91,406, het vervoer van goederen *f* 42,810 en het vervoer van reizigers en goederen door direct verkeer met Duitschland *f* 21,804 opgebragt.

— Eergisteren avond had in het gebouw van de Maatschappij: Tot verbetering van den werkenden stand te Amsterdam, de uitreiking plaats van de medailles en getuigschriften aan de bekroonde inzenders van voorwerpen op de onlangs gehoudene tentoonstelling aldaar. De burgemeester dier stad, eerelid der Maatschappij, had deze taak bereidwillig op zich genomen. Hij schetste in eene kernachtige voorafspraak het nut van nijverheid en industrie en wenschte daarbij, dat in het volgend jaar met het volste regt gezegd mogt worden, dat in alle vakken desaangaande meer en meer vooruitgang zigtbaar was. Hij prees daarbij hoogelijk de oprigting van eene ambachtsschool aan. Eene talrijke opkomst van leden getuigde dat deze plegtigheid zeer werd gewaardeerd.

— In de ll. zaturdag gehouden zitting van den Gemeenteraad van Breda is o. a. mededeeling gedaan van eene missive van de commissie voor de verbeterde uitwatering in het arrondissement Breda, voorstellende eene commissie te benoemen om in overleg te treden omtrent de door die gemeente te leveren bijdrage voor de daarstelling van een uitwatering en scheepvaartkanaal naar het Hollandsch Diep. Alvorens het voorstel in overweging te nemen, werd besloten het te renvoijeren aan Burgemeester en Wethouders ter inwinning van nadere inlichtingen.

— Nadat het water in de rivier de Waal gedurende den geheelen zomer ontzettend laag is geweest, is gemelde rivier sedert jl. maandag vrij hoog gewassen, terwijl zij nog wassende blijft.

— Op de ll. maandag te Hedel gehouden paardenmarkt waren ruim 400 paarden aangevoerd. De markt werd druk bezocht en de handel was zeer levendig.

— In weerwil de Zwitsersche dagbladen de krijgsdienst in onze Oost-Indiën zoo zwart blijven afschilderen, schijnt men zich daaraan niet te storen, want herhaaldelijk komen te Zevenaar geënroleerde Zwitsers door, bestemd naar het depôt te Harderwijk.

Wij hebben heden avond onze Engelsche brieven en dagbladen van gisteren over Ostende niet ontvangen.

Scheepstijdingen.

Brouwersh. *Aang.*
10 nov. *Graafstroom*, Ruhaak, Hellevoet
Vertrokken.
Stad Dordrecht (st), Londen
Leila, Haynes, Hellevoet
Triton, Adriaans, Batavia
Catharina Maria, v. d. Tak, dito
(N.O.—O.N.O., stil.)

Hellevoet. (N.) *Aang.*
10 nov. *Sheldrake* (st.), Hartlepool
Vlinder, Noordzij, Vlissingen
Leila, Haynes, Brouwershaven
Vertrokken.
Otter (st.), Newcastle
Patras (st.), Londen
Seine (st.), Havre
Balmoral (st.), Bristol
Zeemeeuw, Kruithoff, Nantes
Coral, Cracknell, Ipswich
Sophie Elise, Staben, Rostock
Sophie, Martensen, Newcastle
Seabird, Nuttall, Jersey
De *Seahorse* (s), gisteren onder de Goeree geankerd met gebroken machine, is heden alhier op de reede teruggekomen en direct weder naar zee gestoomd.
Zeilklaar.
Stella Maris, Leeflang, Samarang
Brederode, Kruymel, Hong Kong via Sunderland
Speculant, v. Wagtendonk, Bahia
Minerva, v. Ommeren, Boston (A.)
Veturia, Sloane, Sunderland

Brielle (N.O.) *Aangek.*
10 nov. *Anna* (st.), Bergen
Alert (st.), Hull
Vertrokken.
Norfolk (st.), Goole
Concordia (st.), Londen

Maassluis (N.)
10 nov. Niets gepasseerd.

Texel (N.O.) *Vertr.*
10 nov. *Capella*, Landweer, Batavia
Elize Henriëtte, Deterding, dito
Willemina & Clara, Abrahamsz Jr., dito
Petronella Catharina, v. d. Veen, dito
Johanna, Ouwehand, Samarang
Alcyone, Haacke, Soerabaija
Dina, Rademakers, Kaap de G. Hoop
Havana Packet, de Boer, Havanna
Catharina Hermanna, Douwes Visser, dito
Juno, Roszberger, Suriname
Stad Leeuwarden, Dijk, dito
Maria & Johanna, Zwanenburg, N.-York
Emilie, Bruinseels, Melbourne
Maria Cornelia, Brinkerink, Triëst
Emma, Hofkamp, Londen
Graaf v. Rechteren (st.), Hull
Min. Thorbecke (s), dito

Vlie *Aangek.*
7 nov. *Helena*, de Jong, Dundee
Harlingen, Hannema, Newcastle
Gratitude, Kolk, St. Pet.
Vertrokken.
7 *Industrie*, Dade, Riga
Adeline, Pelsneck, dito
Ægir, Bauer, dito
Æolus, Dekker, Dantzig
Aurora, Stolley, Tonning. en Kopenhagen
Ellen Cathrine, Grön, Sandefiord

—o—

Maroim *Aangek.*
11 sept. *Alberdina*, Scherpbier, Fernambuck (vertr. 28 n. Falmouth)

New-York *In lading*
26 oct. *Dirk Hendrik*, Prins, Londen

Galatz *Vertr.*
12 oct. *Jacoba Gezina*, de Groot, Engeland
Johannes, Dubblinga, d.°

Venetië *In lading*
2 nov. *Njord*, Lund, Rott.

Napels *Aangek.*
1 nov. *Caronte*, Paturzo, Rotterdam

Seville *Aangek.*
vóór 1 nov. *Verwachting*, Visser, Wyburg

Cadix *Vertrokken*
31 oct. *Hendrik Willem Karel*, van Ingen, Monte-Video

Liverpool *Aang.*
7 nov. *Cornelia Wilhelmina*, Hoeksma, Dublin
Neptunus, v. d. Veen, d.°
Uitgeklaard.
Eleanor, Woods, Dordt
Dolphijn, Hazewinkel, Rotterdam
Jacoba Christina, Lutje, Laguayra en P. Cabello

Cardiff *Aangek.*
5 nov. *Titia Margaretha*, Schaap, Gloucester

Falmouth *Vertr.*
7 nov. *Teresa Hanna*, Bachich, (v. Odessa) Amsterdam

Deal *Aangekomen*
8 nov. *Heerenveen*, Prins, Londen n. Fernamb.

Londen *Uitgekl.*
7 nov. *Twee Gebroeders*, Bossmak, Genua
Elsina, Brouwer, Venetië
8 *Collegie Trouw*, Schenk, Antwerpen
Loopuyt, v. d. Hidde, Rotterdam

Gravesend *Aang.*
8 nov. *Stad Workum*, Stenders, Workum

Hull *Aangek.*
6 nov. *William Parker*, Skeet, Dordrecht

Shields *Aangek.*
7 nov. *Clemens*, Persoons, Zierikzee
Vier Gezusters, Mugge, Londen
Hendrika, Waterborg, d.°
Vertrokken.
Bilboa, Schiedam
Thalia, dito
Argo, dito
Dantzic, dito
Sarah, Rotterdam

Leith *Aangek.*
5 nov. *Verwachting*, Ruiten, Harlingen

Hamburg *Vertr.*
8 nov. *Australia*, Jansen, Sydney via Algoabaai

Cuxhaven *Aangek.*
9 nov. *Melbourne*, Jessen, Batavia
Vertrokken.
9 *Elve* (st.), Rott.
Levant (st.), dito

Brake *Vertrokken*
3 nov. *Cotharina*, Koops, Rotterdam

Leer *Aangek.*
4 nov. *Vrouw Jantje*, Forma, Amsterdam

Swinemunde *Vertr.*
7 nov. *Jacoba Margaretha*, Kampen, Stockholm

Dantzig *Uit zee terug*
7 nov. *Garonne*, Smit, n. Amst. bestemd

Pillau *Aang.*
6 nov. *Alida Sinnige*, Dik, Dublin

Bolderaa *Vertr.*
4 nov. *Misafka*, Baade, Amsterdam

Gothenburg *Aangek.*
4 nov. *Sophia*, Kroon, Londen
Uitgeklaard.
3 *Pfeil*, Lemke, Holland

Kansoe *Vertr.*
2 nov. *Hillechina*, Schuring, (v. Newc.) Halmstad

Grafverna *Binneng.*
31 oct. *Grietje*, Burghout, Memel n. Harlingen

Christiania *Aangek.*
2 nov. *Fivel*, Dommering, Harlingen

Frederikstad *Aang.*
29 oct. *Hoop*, Jonkhoff, Holland
Drie Gebroeders, de Jonge, Kampen

Osterrisoer *Binnengel.*
28 oct. *Egbertus*, Schrik, Nerva n. Holland

Kopenhagen *Aangek.*
6 nov. *Irene*, Anthonisen, Amsterdam
9 *Rembrandt* (st.), Koningsb. n. Amst. (heeft de reis voortgezet)

Elseneur *Aangek.*
8 nov. *Johanne Christine*, Andersson, Stockholm n. Amsterdam
Susanna Elsina, Krans, Riga n. Antwerpen
Cornelia, Vos, d.° n. d.°
Welvaart, Ekamp, Nerva n. Purmerend
Gepasseerd.
Nieuwendam, de Jong, Dantzig n. Amst.
Ned. schoener n.° 7 van Schiermonnikoog

—o—

Brouwershaven 10 nov. Gisteren avond is op de Schouwensche kust gestrand de Engelsche brik *Doris*, kapit. R. Home, met steenkolen v. Newcastle n. Rotterdam; de inventaris wordt zoo veel doenlijk geborgen; schip en lading worden verloren geacht. — De equipage is behouden aan wal.

Amsterdam 9 nov. Het schip *Friso*, kapit. Duintjer, 20 oct. v. Cardiff n. Rotterdam vertrokken, is te Cardiff met schade en wegens verlies van den kapitein uit zee teruggekomen. — De *Bernardus*, kapit. Puncke, v. Barbados te Liverpool gearriveerd, is lek en heeft zware schade aan schip en tuig.

— 10 nov. Het schip *Harlingen*, kap. Hannema, van Newcastle in 't Vlie binnen, en sedert te Harlingen aangekomen, is zwaar lek en heeft een anker en één man der epuipage verloren. — Het grootste gedeelte der lading uit het schip *Gesina*, kapit. W. Schortinghuis, van hier n. Rouaan, bij Egmond gestrand, is geborgen. — Volgens brief van kapit. A. M. H. Rietveld, voerende het schip *Estafetta*, van hier naar de Kaap de Goede hoop, in dato 15 oct., bevond hij zich toen in goeden staat zeilende op 8° 35′ NB. en 24° 50′ WL.; aan boord was alles wel.

Vlissingen 8 nov. De Fransche schooner *Deux Frères*, kapit. Assailly, van Antwerpen n. Duinkerken, bij Rammekens aan den grond vastgeraakt, is weder af en alhier in de haven gekomen, om nagezien te worden.

Cuxhaven 9 nov. De Ned. stoomboot *Jonge Paul*, van Stettin n. Amsterdam, is gisteren avond met schade aan de machine en overgeworpen lading alhier ter reede ten anker gekomen.

Wijk op Föhr 7 nov. Het kofschip *Aurora*, kapit. Stolley, v. Amst. met stukgoederen n. de Eider, Kiel en Kopenhagen, is heden middag onder assistentie lek en met onklare pompen alhier binnengebragt; heeft op zee zeer zwaar weder gehad en de meeste zeilen verloren; moet lossen om te repareren.

Margate 7 november. Ter reede binnengeloopen *Magnet* (st.), v. Rotterdam n. Londen, wegens gebrek aan steenkolen.

Ramsgate 7 nov. De *Christina*, kapit. Lund, v. Rotterdam n. Valparaiso, alhier binnengebragt, zal morgen een aanvang maken met lossen.

Dartmouth 8 nov. Het Ned. galjootschip *Catharina*, kapit. de Jonge, van Palermo n. Londen, is op 45° NB. en 10° WL. gezonken, doch de bemanning gered en alhier aangebragt.

Falmouth 8 nov. De schoener *Heinr. & Eduard*, van Hamburg naar Rio-Grande, is den 24 sept. op 1° NB. en 22° WL. in brand geraakt, doch het volk gered en alhier aangebragt.

Penzance 8 nov. Het schip *Chinchas*, kapitein Dawson, van Liverpool, naar Rio-Janeiro bestemd, is op Loo Bar (Porthleven) totaal verongelukt; zes matrozen zijn daarbij omgekomen.

Cagliari 2 nov. De Ned. schoener *Ettje Berg*, kapit. H. R. Post, met raapzaad van Ibraïla naar Queenstown of Falmouth, is den 29 october lek en met verlies van zeilen alhier binnengeloopen; moet lossen.

—o—

Gepraaid:

21 oct., op 11° NB. en 27° WL., *Rubens*, Sottenborn, van Liverpool naar Batavia.

—o—

Rivierberigt.

Rotterdam. Hoog water 11 nov.: 1ste getijde 3 ure 43 min.; 2de get. 4 ure 7 min.

Arnhem. Waterhoogte 9 nov. 2.55 el.

Keulen. Rijnhoogte 9 nov. 10 v. 4 d. Rijnl.

Aangekomen 9 nov.: H. Hogewegh van Rotterdam met 2208 ctr.

—o—

Vertrokk. Passagiers.

Van 't **Nieuwe Diep,** naar Batavia, per *Wilhelmina & Clara*, kapit. Abrahams Jr.: mevr. de wed. de Munnick, geb. v. Hoek, met 4 dochters en gouvernante; mevr. C. S. Smit, geb. Eeg; de heeren mr. J. W. S. van der Aa, en mr. A. Makkers, beiden O. I. ambtenaren 1ste kl.; D. F. v. Braam Morris; F. Alting Sieberg; C. H. van Dorp, en F. Wagner.

Naar de Kaap de Goede Hoop, per *Dina*, kapit. Rademakers: de heeren F. Weiz en echtgen., H. C. Kleinveld, J. Crommelin, L. Schuurman en echtgen., M. de Vries, E. Lefebre, C. Schoevers, echtgenoot, zuster en 4 kinderen, W. Troostheide, echtgen. en kind, A. Cierenberg, E. Berkemeijer, J. v. d. Veen, A. G. Muller, J. Bernelot Moens; mejufvr. A. M. Genuit en M. Jones; mevr. S. Pieper, W. Kogel C. Voigt en G. Schuver.

—o—

Burgerlijke Stand.

ROTTERDAM den 10 November.

OVERLEDEN: J. A. Renz, weduwen. van A. M. Koster, 51 j. — M. Kramer, z., 2 m. — B. Huisde, wed. van S. van Rijk, 76 j. — M. E. van Dijk, d., 2 j. — J. Oosterwijk, z., 6 m.

BEVALLEN: J. Wijnand, geb. de Bruin, z. — J. H. Dudart, geb. Kok, z. — D. C. Houtbeckers, geb. van Dort, z. — M. M. Clausing, geb. Hulswit, z. — J. Coenraad, geb. Ritman, d. — E. IJ. van der Keemel, geb. Murk, d. — C. E. Rehm, geb. Wachter, d. — W. C. de Haay, geb. van Dusseldorp, d.

In lading liggende Schepen.

Te Rotterdam.

BATAVIA en SOERABAIJA, het Ned. Clipper-Barkschip Jhr. Mr. van de Wall van Puttershoek, kapitein K. F. Lammerts. Adres bij Hudig & Pieters, alhier, en D. van Wageningen, te Dordrecht.

BALTIMORE, het Amerik. Fregatschip Leila, kapit. Chs. Haines. Adres bij Wambersie & Zoon.

BOSTON, het Nederl. Brikschip Vasco de Gama, kapit. H. B. de Groot. Adres bij Hudig & Blokhuyzen.

KANAGAWA, bij JEDDO (JAPAN) via BATAVIA, mede voor Passagiers, waartoe hetzelve uitmuntend is ingerigt, het extra snelzeilend Nederlandsch gekoperd Barkschip Krimpen aan de Lek, kapit. W. Ouwehand, om in het begin van de maand November 1859 te vertrekken. Adres bij den Reeder Murk Lels, te Alblasserdam, en bij de Cargadoors Kuyper, van Dam & Smeer, te Rotterdam, en de Coningh & Co., te Amsterdam.

MELBOURNE, het Ned. Barkschip Vrede, kapit. J. L. ter Bruggen; vertrekt 15 November. Adres bij W. Ruys J. Dz. en Hudig & Pieters, te Rotterdam, en de Vries & Co., te Amsterdam, of bij de Bevrachters Dörschlag & Gerbaulet.

NAPELS, het Napolitaansch Brikschip Margherita, kapit. G. Cafiero. Adres bij van den Bey & Co. en Hudig & Pieters.

NEW-YORK, het Bremer Fregatschip Johannes, kapit. D. von Fritzen. Adres bij Wambersie & Zoon.

NEW-YORK, het Amerik. Fregatschip Seth Sprague, kapit. J. M. Gillespie. Adres bij Wambersie & Zoon.

NEW-YORK, het Pruissisch Fregatschip Arnold Böninger, kapit. J. D. Hashagen. Adres bij Wambersie & Zoon.

ROSARIO, het gezinkt Hanoversch Brikschip Augusta, kapit. J. van Veen. Adres bij Kuyper, van Dam & Smeer.

SOERABAIJA en MACASSAR, het Ned. Schoenerschip Adriana Jacoba, kapit. Blekkingh. Adres bij de Reeders 't Hoen, Hudig en Co. en de Cargadoors Hudig & Pieters.

SOERABAIJA, het Barkschip Kinderdijk, kapitein D. Zwanenburg. Adres bij Kuyper, van Dam & Smeer en Hudig & Blokhuyzen, en te Amsterdam bij de Coningh & Co.

TRIEST, het Ned. Schoenerschip Veendam, kapit. B. A. Hazewinkel. Adres bij Kuyper, van Dam en Smeer.

Te Amsterdam:

SYDNEY, de Nederl. Clipper-Bark Amazone, kapit. J. Abbink; ligt gereed. Adres bij W. Ruys J. Danielszoon en Hudig & Pieters, te Rotterdam, en de Vries & Co., te Amsterdam, of bij de Bevrachters Dörschlag & Gerbaulet.

Beurstijdingen.

ROTTERDAM den 10 November.

		l. k.	h. k.	gebl. k.
Nederl....	Werk. Schuld 4 pCt.	97⅜		
Spanje,..	Obl. 3 pCt. nu 1½ „	32		
„	Binnenl. a6/m. 3 „	41⅝	41 13/16	41¾
„	Certif. Coupons „	4 7/32	4¼	4¼
Portugal,	Obl. 1856 7/9. 3 „	42 1/16		
Rusland,	bij Stiegl. 1854 5 „	89⅝		
„	dito dito 1855 5 „	99		
„	Spoorw. Aand. ƒ	219½	219¾	219¾
Polen,.....	Certificaten.....4 „	77 15/16		
Oostenr.,	Obl. in Metal. 2½ „	28 9/16	28 11/16	28⅝
„	dito dito .... 5 „	53½	53⅝	53½
„	dito N. te Ams. 5 „	73	73⅛	73
„	dito Nat. Met. 5 „	57½	57⅝	57 9/16
Venez.,..	Oblig. ....1½ „	14 3/16		
Grenada,	Uitgestelde..... „	4 15/16		
Mexiko,..	Oblig. .... 3 „	21⅓		

Met uitzondering van Spaansche fondsen, welke tot verhoogde koersen gewild waren, en Oostenrijksche welke tot eenigzins vaste prijzen verhandeld werden, leverde de markt overigens niets belangrijks op.

Het Commité der Effectenhandelaren,
H. A. MARCELIS, Secretaris.

Laatste prijzen ten 3 ure: Nederl. Werkel. Schuld, 2½ pc., 63 13/16, 63⅞; dito 4 pc., 97⅜. Spanje, Amortisable-Schuld 10⅞; dito Certificaten Coupons 4 5/16. Oostenrijk, Metalliek, 2½ pc., 28⅝; dito Nationale, 5 pc., 57 9/16.

AMSTERDAM den 10 November.

		l. k.	h. k.	gebl. k.
Nederl.,..	Werk. Schuld 2½ pCt.	63 9/16	63 11/16	63 9/16
„	dito dito 3 „	75⅝	75⅞	75¾
„	dito dito 4 „	97⅛		
„	Amort-Synd...3½ „			
„	Handel-Maats. 4½ „			
„	O. I. Leening 4 „			
„	Leen. Holl. Sp. „			
„	Rijn-Spoorw...4½ „			
„	Maats. v. Weld. 4 „			
België,...	Cert. *Rothsch.* 2½ „	51¾		
Frankrijk,	Certificaten....3 „			
Spanje,..	Buitenlands. ..1½ „	32⅛	32 3/16	32 3/16
„	dito 3 „	43⅜		
„	Binn. a ƒ 6000 3 „	41¾	41⅞	41 13/16
„	Amort. Schuld.........	10¾		
„	Bew. v. Coup.........	4 7/16	4½	
Portugal,	Oblig. ....3 pCt.	43⅜	43 7/16	
„	dito 1856/57..3 „	41 15/16	42	
„	dito Uitgest...			
Rusland,	Obl. *Hope en C.* 5 „	103½		
„	dito 1828/29..5 „			
„	Cert. 1831/33..5 „	84⅞		
„	dito 1840......4 „	80 15/16		
„	dito *Stieglitz*..4 „	80¾		
„	dito d.° Nieuwe 5 „	89⅝		
„	dito d.° 1855 N. 5 „	99¼	99 5/16	
„	dito te Londen 4½ „			
„	dito v. Assign. 6 „	61¾		
„	Inschr. dito ...6 „			
Polen.....	Aand. 1835.........ƒ	157¼	157½	
„	Obligatien......4 pCt.	77 13/16	77⅞	77 13/16
Pruissen,	Oblig........... 4½ „	101½	101⅝	
„	Aand....... 3½ „	202		
Oostenr.,	Obl. *Goll en C.* 5 „			
„	dito dito 4 „			
„	dito Met. Oude 5 „	53 7/16	53 11/16	53 9/16
„	dito N. te Ams. 5 „	73	73⅛	
„	dito Nat. Met. 5 „	57⅜	57⅝	57½
„	dito Metall.....2½ „	28½	28⅝	28½
„	Wen. Ad. fl 250 4 „			
Brazilië,	1824, £ 100, 5 „	99⅜	99½	
Equador,	£ 100..........1 „	14½		
Venez....	Obligatien......3 „	27	27⅛	
„	Uitgestelde ....1½ „	14	14⅛	
Grenada.	Obligatien......3½ „	14 13/16	14 15/16	14 13/16
„	Uitgestelde	4 15/16		
Mexico...	Obligatien......3 „	21 1/16	21 3/16	
Illinois,	......................7 „	79⅝		

Rusland, Spoorw. Actien, volgef., 5 pc., 219¼, ½. Weener Aand., 1839, ƒ 272½, ƒ 275. Fr.-Oostenr. Spw Obl. bij Hope, 3 pc., ƒ 123. Griekenland, 5 pc., 3⅜. Nieuwe Russen 63 13/16 a 63⅞.

Beleening 3 pc., Prolongatie 3½ a 4, gebl. 3½ pc., Disconto 3 pc.

Bij niet noemenswaardigen omzet waren binnenlandsche fondsen iets flaauwer. Van Buitenlandsche waren Russ. vast, Oostenrijksche en Spaansche gunstiger gestemd. Zuid-Amerikaansche aangeboden.

Laatste prijzen ten 5 ure: Holland, 2½ pc., 63 9/16. Spanje, 1¾ pc., 32⅛ a 3/16; dito Binnenl. 3 pc., 41 13/16. Oostenrijk, Metall., 5 pc., 53 9/16; id. Nat., 5 pc., 57½.

LONDEN den 8 November.

3 pc. Cons. cont.	96⅛	a	96⅜	3 pc. Peru....	69	a	71
id. id. op tijd	96⅜	-	96⅜	4½ pc. id. Urib.	82	-	84
5 pc. Oostenrijk	78	-	80	id. te New-Y.	81	-	83
4½ pc. België..	98	-	100	3 pc. Portugal.	45½	-	46½
5 pc. Braz. 1824	100	-	102	5 pc. Rusland.	109	-	111
id. 1829/39...	—	-	—	4½ pc. idem....	98	-	100
id. 4½ pc. 1852	95	-	96	3 pc. Spanje...	43¾	-	44¼
idem 1858....	95	-	96½	1¾ pc. idem...	32½	-	32¾
6 pc. Buen.-Ayr	78	-	80	idem Amort. ..	10½	-	11½
6 pc. Chili....	102	-	103	id. Cert. Coup.	4	-	4½
3 pc. idem....	72	-	76	5 pc. Sardinië.	86	-	87
5 pc. Denemark	98	-	102	6 pc. Turkije..	79	-	80
3 pc. idem...	85	-	87	idem Nieuwe..	68	-	69½
2½ pc. Holland.	65½	-	66½	4 pc. idem.,..	103	-	103½
4 pc. idem....	99	-	100	3 pc. Venezuela	29	-	30
Ecuador......	15½	-	16½	idem Uitgest..	14	-	15
id. Land-warr.	3½	-	4½	Wissel Amst. krt.	11.13	a	14½.
3½ pc. Grenada.	17	-	18	idem 3 m.....	11.15½	-	16.
id. Uitgestelde	5	-	5½	id. Rott. 3 m...	11.15½	-	16.
3 pc. Mexico.	22¾	-	23¼	id. Parijs kort....	25. 7½	-	15.
4½ pc. Peru...	90½	-	91½	idem 3 m.....	25.30	-	35.

Zoowel binnen- als buitenl. fondsen vast.

PARIJS den 9 November.

Frankrijk 3 pc. a cont. 70, 70.05, 69.95; dito op ult. 70.10, 70.15, 69.95, 70.05; dito 4½ pc. a cont. 95.10, 95.75, 95.40; dito op ult. 95.50. Fransche Bank-Actien 2835, 2825. Crediet Mob. 786.25. Rusland 4½ pc. —; dito Spoorweg-Aandeelen 497.50. Napels 5 pc. 110. Spanje 1¾ pc. 32½; dito buitenl. 3 pc. oude 44 en nieuwe 43⅞; dito binnenl. 3 pc. 42⅜ a 43; dito Passive 10⅝. Oostenrijk 5 pc. 82.

De beurs verkeerde heden in eene flaauwe stemming. De 3 pc. Fransche fondsen sloten a contant 15 c. lager en op ultimo onveranderd.

Officiële Wisselkoersen.

ROTTERDAM 10 Nov.

2 maanden.		Kort.
Londen...	11.60	11.65
d.° 3/m.	11.57½	—
Parijs ..	55 7/16	55¾
d.° 3/m.	55¼	—
Bordeaux.	55 3/16	55½
Genua...	45½	—
Livorno. .	38½	-
Napels . .	78½	—
Petersb. .	165	—
Hamburg.	35½	35 3/16
d.° 3/m. .	35 1/32	—
Antwerp .	—	1½ v
6 weken.		**Kort.**
Frankfort	99½	—
Augsburg	99	—
Weenen..	93½	—
Triest. . .	92½	—

Disconto 3 en 3½ pc.

AMSTERDAM 10 Nov.

2 maanden			zigt	
Londen. .	11.60	g	11.65	g
Parijs. . .	55 5/16	g	55 11/16	g
Bordeaux.	54⅞	g	—	g
d.° ½ m.	55½	g	—	g
Genua . .	45½	g	—	g
Livorno. .	38½	g	—	g
Napels . .	78½	g	—	g
Hamburg.	35 1/16	g	35 3/16	g
3 maanden.			**Zigt.**	
Madrid . .	241	g	—	g
Cadix. . .	243	g	—	g
Sevilië .	240	g	—	g
Bilbao . .	240	g	—	g
Lissabon .	40½	g	—	g
Porto. . .	40½	g	—	g
Petersb. .	165	g	—	g
6 weken.			**Zigt**	
Weenen ..	92	g	—	g
Augsburg	99	g	—	g
Frankfort.	99½	g	—	g

Rotterdam ½.

Prijzen der Buitenl. Coupons
en UITGELOTE OBLIGATIEN.

AMSTERDAM den 10 November.

Metalliek	ƒ 23.25½	Sp. Piasters....	ƒ —.
idem Nationale..	- —.—	„ Coup. per fr.	- —.
Napelsche	- —.—.	Hamb. Russen ..	- 32⅜.
Div. Eng. in £...	- 11.57½.	Russ. in Zilv. R.	- 33⅜.
Eng. Russen....	- 11.75.	Poolsche in fl...	- 26¼.
Fransche.......	- 55½.	Coup. Port. 1 Jan.	
Belgische.......	- 55⅜.	1848 per £ 2.	- —.—
Pruissische.....	- 34⅜.	Papier Roeb....	- —.—

Speciekoers.

AMSTERDAM den 10 November.

Gouden Specien per Stuk.

Nieuwe Dukaten.......	ƒ —	a	ƒ —
Oude gerande dito.....	- 5.50	„	- 5.60
Tien Gulden Stukken...	- 9.65	„	- 9.75
Dito Eng. Souvereigns...	-11.65	„	-11.75
Dito Pistolen	- 9.55	„	- 9.65
Nieuwe Louis-d'Or.....			
Stukken van 20 francs...	- 9.25	„	- 9.35
Baren Goud en Specien	- 9½	a „	-10½ {pc. a ƒ 1442.60 per N. ℔ fijn

Zilveren Specien per Stuk.

Pilaren Piasters	ƒ 2.55	a	ƒ 2.60.
Fransche Kroonen..........	- 2.70	„	- 2.75.
Stukken van 5 francs	- 2.33	„	- 2.36.
Brabantsche Kroonen	- 2.65	„	- 2.70.
Pruissische Daalders.........	- 1.75	„	- 1.78.

Zilveren Specien per Ned. ℔ Fijn.

Fijne Drittels	ƒ	a ƒ
„ Bar. 1000/1000 950.	-	„ -
Zilver van 900 a 850.	} - 104.20 „ ƒ 105.	
dito „ 800 - 700.		
dito „ 600 - 500.		
dito „ 400 - 300.		

Handelsberigten.

ROTTERDAM den 10 November.

SUIKER. Heden werd de verkoop bekend van 2060 kranj. Java, ex Twee Anthony's, n.° 16½, Stoom, a ƒ 36½ en 691 kranj. Java, ex Triton, n.° 14, a ƒ 34½.

RIJST. Heden zijn uit de eerste hand afgedaan ca. 5700 b. Java per Argo tot ƒ 6¾ a ƒ 8½.

GRANEN. Tarwe. 161 ℔ Stralsunder ƒ 305; 163, 164 ℔ Jar. Bovenl. Ris ƒ 295, ƒ 300; 158 ℔ Nieuwe dito dito ƒ 280. Rogge. 156 ℔ Stralsunder ƒ 220; 156 ℔ Pruiss. ƒ 220; 144 ℔ Pernau ƒ 200; 143 ℔ Arch. ƒ 176, ƒ 178; 147 ℔ Coursche ƒ 195; 140, 143 ℔ Petersb. ƒ 170, ƒ 180; 145 ℔ dito ƒ 185.

SCHIEDAM den 10 November.

GRANEN. Verkocht: Rogge, 142 ℔ Kunda ƒ 196 6/w. en 150 ℔ Deensche ƒ 185 6/w.

MOUTWIJN per Ned. Vat zonder fust	ƒ 13.75.
JENEVER, „ „ „ „ „	- 19.25.
Amst. proef, „ „ „ „ „	- 20.50.

alles zonder de belasting.

SPOELING, per Ketel .... - 1.—.

DELFT den 10 November.

BOTER. Heden zijn de prijzen geweest ƒ 54 a ƒ 69. Ter markt zijn verkocht 658/8.

DORDRECHT den 10 November.

GRANEN, ZADEN enz. Tarwe: Jar. Zeeuws., Vlaams. en Overm. vond meerder vraag en werd 10 c. duurder betaald; Nieuwe dito bij matigen aanvoer vond in de beste soorten tot 20 c. hooger genegene koopers; Zomer weinig getoond en begeerd; Jar. Zeeuws., Vl. en Overm. ƒ 9 a ƒ 9.70; Nieuwe dito ƒ 8.20 a ƒ 8.70; dito afwijkende en geringe ƒ 7.30 a ƒ 7.90; Zomer ƒ 7.30 a ƒ 8. Rogge: Jar. en Nieuwe Zeeuwsche, Vlaamsche en Overm. door benoodigden tot genoteerde prijzen genomen; Jar. Zeeuws., Vl. en Overm. ƒ 6.40 a ƒ 6.80; Nieuwe dito ƒ 6.60 a ƒ 7.10; voor Jar. Belgische is op 145/2 Ned. ℔ bij uitslijting wederom ƒ 210 bedongen. Gerst: Winter en Zomer weinig aangevoerd en was tot verhoogde prijzen wederom vlug te verkoopen; Zeeuws., Flakk. en Overm. Winter ƒ 5.90 a ƒ 6.60; Zomer dito ƒ 5.50 a ƒ 6. Spelt meerder aangevoerd, van ƒ 2.80 tot ƒ 3.40 naar kwaliteit geplaatst. Haver: Inl. Voeder en Dikke vond tot onveranderde prijzen wederom goede vraag; Zeeuws. en Inl. Voeder ƒ 2.40 a ƒ 3; Dikke dito ƒ 3.50 a ƒ 4. Boekweit door benoodigden ƒ 3 duurder betaald; voor Bossche is ƒ 180 en Bredasche ƒ 183 op 70 Ned. ℔ besteed. Paardenboonen weinig getoond; voor de aangevoerde part. Overm. zakg. is wederom ƒ 6.60 tot ƒ 7 besteed. Duivenboonen niet ter markt. Witte Boonen weinig ter markt en tot iets hooger prijs van ƒ 8.70 tot ƒ 9.70 grif te verkoopen. Bruine Boonen minder ter markt; ook iets duurder van ƒ 8.70 tot ƒ 9.70 naar kwaliteit betaald. Blaauwe Erwten tot de volgende prijzen, als: goed kokende van ƒ 9.50 tot ƒ 9.80, en mindere van ƒ 8.20 tot ƒ 9 wel te verkoopen. Witte Erwten niet getoond. Koolzaad. De ter veil zijnde partijen zijn door onze olieslagers, als: puik gestort Overm. tot £ 57, dito zakgoed tot £ 56 en mindere soorten van £ 52 tot £ 55 genomen; op 9 v. kon men in deze maand leveren tot £ 58, Dec. £ 58½ en April 1860 £ 62 koopen. Lijnzaad bleef zonder handel, omdat hetzelve te hoog in prijs gehouden wordt, als: 116 ℔ zeer mooi Berdiansky tot ƒ 320; 112 ℔ Odessa ƒ 300, en 109 ℔ Koningsb. tot ƒ 270. Inl. Zaai-Lijnzaad onveranderd; 1ste soort gold wederom ƒ 3.70 tot ƒ 3.80 en 2de soort ƒ 3.50 tot ƒ 3.60 per Dordtsch achttendeel. Kanariezaad tot de volgende prijzen: van ƒ 10.50 tot ƒ 11.50 zijn de ter veil zijnde partijtjes genomen. Hennepzaad werd minder geveild en daardoor werd Inl. van ƒ 170 tot ƒ 175 gehouden. Raapolie onveranderd; vlieg. ƒ 34; 1 Dec. ƒ 34½ en 1 Mei 1860 ƒ 35 te koopen. Lijnolie slap en lager afgegeven; vlieg. en de voorjaarsmaanden tot ƒ 30 aangeboden. Raap- en Lijnkoeken vinden tot vorige prijzen meerder vraag: harde Raapkoeken per 1040 stuks ƒ 55, ƒ 57; dito Lijnkoeken per idem ƒ 85, ƒ 90; zachte dito per idem ƒ 110, ƒ 115.

GOUDA den 10 November.

KAASMARKT. Aanvoer 10 partijen, die tot onveranderde prijzen verkocht zijn. De opinie was slapper.

VEEMARKT was grooter. Aanvoer van ca. 1000 st. Hoornvee, die langzaam tot vorige prijzen werd opgeruimd.

AMSTERDAM den 10 November.

SUIKER. Van Ruwe zijn afgedaan 1057 kranj. Java, opgeslagen n.° 14¾, tot ƒ 35.

GRANEN. Rogge bij partij verkocht: 128 ℔ Pruiss. ƒ 212, 127 ℔ jar. dito ƒ 203 aan de Zaan; 118 ℔ jar. Arch. ƒ 170.

LONDEN den 8 November.

SUIKER. In veiling is een par ijtje Barbadoes tot 37/ a 42/6 verkocht; 86 v. Tabago tot 34/6 a 36/; 195 v. Demerara tot 41/6 a 46/; 601 v. Madras tot 40/ a 47/ en 2952 b. Mauritius tot 27/6 a 37/6. De markt is flaauw maar prijzen onveranderd. — KOFFIJ. 3450 b. Plant. Ceylon bedongen 62/ a 67/6 en Natif 57/ a 59/; 220 b. Java 64/ a 68/6 en 250 b. Costa Rica 59/6. — SALPETER. Voor 2450 b. Bombay betaalde men 24/6 a 27/4. — In RIJST en SPECERIJEN ging niets om.

ANTWERPEN den 9 November.

GRANEN. De markt blijft prijshoudend. Inl. disp. Rogge bedong ƒ 7¾. Odessa Lijnzaad ƒ 11½. Deensch Koolzaad ƒ 13. — OLIEN. Van Lijn- zijn 3000 kil. Eng. tot ƒ 17⅜ en 50 v. Terpentijn- tot geh. prijs verkocht.

HAVRE den 7 November.

KATOEN. Omzet 2000 b. disp.; op levering gaat minder om. — Van SUIKER zijn verkocht 40 v. Antilles tot fr. 58½; 349 k. Havanna tot fr. 34¼ a 35½ en 3400 b. Fernambucq tot 27½, beide n.° 12. Van HUIDEN vonden nemers 1000 st. gez. Rio tot fr. 83. — WOL blijft gevraagd; omzet 28 b. Montevideo tot fr. 2.40 a 3.20 en 12 b. Buenos-Ayres tot fr. 2.80. — Van QUERCITRON zijn ca. 10/m. kil. Baltimore tot fr. 12 afgedaan. — VERWHOUT. Men meldt ons den verkoop van 10 t. Geelhout tot fr. 11½ en 74 t. Campêche tot fr. 5½.

HAMBURG den 9 November.

KOFFIJ stil. — RAAPOLIE per Nov. 23⅝, per Mei 24⅛ a 24. — GRANEN. Tarwe vast. Rogge loco hooger gehouden; 83 ℔ Koningsberger op het Voorjaar 73.

Advertentien.

De Dochters en Behuwddochters van wijlen den Wel Ed. Heer A. N. TRENITÉ betuigen haren dank voor de vele bewijzen van deelneming, ondervonden bij het overlijden van haren Vader en Behuwdvader.

Rotterdam 11 *November* 1859.

Heden beviel voorspoedig van eene DOCHTER *C. E. WACHTER*, geliefde Echtgenoot van

Rotterdam 9 *November* 1859. W. C. REHM.

Heden overleed, tot onze diepe droefheid, ons geliefd jongste Dochtertje ARNOLDINA JOHANNA, slechts 2½ jaar oud.

H. T. WILKENS.
Rotterdam G. C. WILKENS,
10 *November* 1859. DEN BANDT.

Eenige, algemeene kennisgeving.

Overeenkomstig Art. 1082 van het Burgerlijk Wetboek worden bij deze **opgeroepen** de onbekende en bekende SCHULDEISCHERS, in de onder het voorregt van Boedelbeschrijving aanvaarde

NALATENSCHAPPEN

van **HENDRIK NOORDIJK, ARENTJE PEEMAN** en **MARIA KOPPENAAL**, allen te Sommelsdijk overleden, om op Donderdag den 15 December 1859, des morgens ten tien ure, te verschijnen op den **Doele** te Sommelsdijk, ten einde de Rekening en Verantwoording van het Beheer in gemelde Nalatenschappen aan te hooren, hunne Schuldvorderingen over te leggen en vervolgens, indien er geen verzet zal geschieden, **uitdeeling** te ontvangen, voor zoo verre de Staat der Nalatenschappen zal toelaten.

Te ROTTERDAM
LIGT IN LADING
NAAR
ROSARIO,

het extra Snelzeilend Gezinkt *Hanoversch* **BRIKSCHIP *AUGUSTA*,** Kapitein **J. van Veen.**
Adres ten Kantore van KUYPER, VAN DAM & SMEER.

STOOMBOOTVAART
TUSSCHEN
ROTTERDAM en HULL.
Voor PASSAGIERS en GOEDEREN.

De Rader-Stoomboot **SEA GULL,** Kapitein **R. M. Sawyer,** vertrekt van **ROTTERDAM** naar **HULL** ZATURDAG den 12 NOVEMBER, des morgens.

Adres bij *J. B. CROL & Co.*

De toenemende klagten over het

INLEGGEN van SNUIT,

in het **Vlas**, dat niet anders dan nadeelig op de Markt moet terugwerken, geeft de Ondergeteekenden aanleiding de aandacht van de Vlasbouwers hierop te vestigen, — en daar het niet alleen van groot belang is voor den Landbouw om het gebruik van het Hollandsche Vlas zoo veel mogelijk te bevorderen, maar ook om de goede trouw in den Handel te bewaren, vertrouwen de Ondergeteekenden op de welwillende medewerking van alle Vlasbouwers om het genoemde kwaad tegen te gaan, — terwijl zij besloten hebben **geen Vlas dat met Snuit vermengd is**, te ontvangen, en de Namen dergenen die zulks zouden willen leveren, onderling bekend te maken.

Rotterdam 7 *November* 1859.

COLLINGS & MAINGAY.
CRUYS, VAN CASTEEL & KNIGHT.
DEKKER & VRIESENDORP.
VAN DULKEN, VAN DORP & Co.
T. VAN EGMONT & ZOONEN.
A. ELLERMAN.
GEBR.s VAN HAANSBERGEN.
HAVELAAR & TAYLOR.
VAN DER HORST VAN LIL & Co.
P. J. LUCARDIE & Co.
JOHN MEADLEY & Co.
MEES & MOENS.
C. E. MOLL & Co.
E. & S. & C. ST. MARTIN & Co.
ROB.T TWISS & ZONEN.
JAN VAN WAGENINGE & ZOON.

ER WORDT GEVRAAGD te *Rotterdam* eene **Fatsoenlijke**

JUFVROUW,

van de P. G., ter **opleiding** van **twee jonge Kinderen** in de **eerste beginselen** van **Lezen, Schrijven en Handwerken**, gedurende de Voormiddagen. Zij, die reeds vroeger in zulk eene Betrekking zijn werkzaam geweest, zullen de voorkeur genieten. Adres, letter L, aan het Bureau dezer Courant.

AVIS MÉDICAL.

Le Dr. SAMUEL LA' MERT (inscrit) *L. S. A.* Membre Honoraire du London Hospital Medical Society, *M. D.* de l'Université d'Erlangen, continue ses consultations personelles ou par correspondance, sur tous les cas de débilité et les infirmités secrètes de la jeunesse et de l'age mûr, tous les jours, chez lui,

37 Bedford Square, à *Londres*.

Le Dr. LA' MERT vient de publier (au prix de 1 franc) une nouvelle édition de son ouvrage ayant pour titre:

LA PRÉSERVATION PERSONELLE.

Essai sur la débilité nerveuse, orné de nombreuses gravures et d'Exemples. Cet ouvrage sera envoyé *franco par la poste*, sous Enveloppe, contre payement du port, par *H. T. HENDRIKSEN*, Libraire, Hoogstraat, Rotterdam.

Il contient:

1e *Section*. Physiologie des organes de la génération.
2e *Section*. Puberté — age viril — morale de la Physiologie générative — vraie et fausse moralité.
3e *Section*. Le mariage dans ses rapports, physique, moral et social, ses espérances et ses désappointements.
4e *Section*. Spermatorrhée et impuissance. Stérilité des deux sexes — Maux que l'on se cause soi-même. Tristes conséquences de la négligence.
5e *Section*. Vices des écoles. Effets de certaines habitudes pernicieuses sur les facultés mentale et générative. Importance de la discipline morale.
6e *Section*. Traitement de la débilité nerveuse et générative. Impuissance et stérilité. Résultats dangereux de divers remèdes nouveaux. Principes du traitement médical, diététique et général de l'auteur, basés sur vingt ans d'une pratique couronnée de succès.

VAN DER MEER & VERBRUGGEN, Boekhandelaars, in de Hoofdsteeg, hoek van den Houttuin, hebben uitgegeven en verzonden:

MORGENSTOND EN NACHT.
Hervormings-Leerrede
over JESAJA XXI: 11, 12, door
Dr J. J. VAN OOSTERZEE,
Prijs 25 Cents.

VROEGER IS DOOR HEN UITGEGEVEN:

MOZES.
TWAALF LEERREDENEN, door
Dr J. J. VAN OOSTERZEE.

PRIJS: Ingenaaid.................. ƒ 3.—.
Gebonden in verg. Linn. Band - 3.60.

VERTREK der SPOORTREINEN.

Hollandsche Spoorweg.

Van Rott. naar Amsterdam: 7.30, 11.40, 3.30, 6.30.
„ „ alleen n. 's Hage: 9.45 's morg. en 9.35 's av.
„ Amst. naar Rotterdam: 8.30, 11.30, 4.30, 7.30.
„ 's Hage alleen n. Rott.: 8.30. 's morg. en 3.40 's midd.

Spoorweg Antwerpen-Rotterdam.

Van Rott. naar Antwerpen en Breda: 10.15, 3.—.
„ Dordrecht naar Rotterdam: .... 10.40, 3.20.
„ Breda naar Antwerpen en Rott.: 6.50, 12.35.
alleen naar Antwerpen en Moerdijk: 5.20.
„ Antwerpen naar Breda en Rott.: 7.45, 12.20.
alleen naar Breda en Moerdijk: 5.25.

Rhijn-Spoorweg.

Rott.n.Utr.,Amst.,Arnh.: 7.—, 10.—, 12.15, 1.30, 5.15, 7.15
Amst.n.Utr.,Rott.,Arnh.: 7.20, 10.35, 12.30, 2.30, 6.—, 7.45
Arnh.n.Utr.,Amst.,Rott.: 6.30, 9.45, 11.35, 12.30, 6.50,—
Utr.n.Rott. 6.30.— Utr.n.Amst. 6.45, beide behalve Zondag.

Gedrukt en uitgegeven bij
G. en C. A. van Reyn,
te Rotterdam.

BIJBLAD,

behoorende tot de

ROTTERDAMSCHE COURANT

VAN

VRIJDAG 11 November 1859, N°. 269.

STATEN-GENERAAL.

Tweede Kamer.

Zitting van Donderdag 10 November.

De Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft heden voortgezet de algemeene beraadslaging over het ontwerp van wet betrekkelijk de spoorwegen.

De heer *de Kempenaer* stelde op den voorgrond dat wanneer spoorwegen aanvankelijk in ons Vaderland wenschelijk werden geacht, deze thans als onmisbaar moesten worden beschouwd. De waterwegen, hoe uitmuntend ook, schenen thans niet meer voldoende om den handel naar ons Land te trekken. De bepaalde ligging van ons Land wees juist onze roeping aan om den handel tot ons te lokken, en de ondervinding had aangetoond dat wij nu reeds bij België achterlijk zijn, zoodat teregt de geest der Natie opgewekt was en haar verlangen naar spoorwegen niet langer onvervuld mogt blijven. Nu het vast stond dat spoorwegen onmisbaar waren, moest men onderzoeken aan welk doel zij behoorden te beantwoorden. Naar sprekers meening 1°, om de kortst mogelijke verbinding daar te stellen voor de zeehavens met het buitenland, niet met Parijs, niet bovenal met België, maar met Duitschland in zijne geheele uitgestrektheid; 2°, versnelde gemeenschap tusschen onze voorname handels- en fabrieksteden en eerst in de derde plaats, vervoer van personen. Hij was het dus op sommige punten noch met de Regering noch met vele leden eens. Zoo verlangde hij de verbinding der zeehavens met Duitschland, vooral in het belang van den transito-handel, dien hij wel niet boven eigen handel schatte, omdat transito-handelaars eigenlijk meer handlangers van den handel dan handelaren waren, maar de transito was toch een aanzienlijk middel van voorspoed en van bestaan voor onzen handel. De ligging van ons Vaderland riep onze havens tot de bestemming van havens voor Duitschland te zijn, zoodat wij moesten trachten naar die havens te lokken al hetgeen Duitschland behoefde.

Sedert lang had de spreker verlangd dat de Regering zou voorgaan in de zaak der spoorwegen, niet om een spoorwegnet te schenken, maar om hoofdlijnen te bepalen, die aan de door hem geschetste doeleinden beantwoorden zouden. Zoodanige gedragslijn zou tweeërlei voordeel hebben gehad, vooreerst zouden de hoofdlijnen dan niet door verschillende concessionarissen hebben kunnen worden bedorven en in de tweede plaats, dat, naar gelang der lokale behoeften aan die hoofdlijnen later, buiten de Regering om, zijtakken hadden kunnen toegevoegd worden. Spreker herinnerde hier hoe het plan eener vorige Regering aan die verwachting niet had voldaan. Daarna had hij de concessie Sloet-Reuchlin met genoegen begroet om de degelijkheid der personen en om de deugdelijkheid der daarbij vastgestelde beginselen. Dat voorstel kwam echter in handen van de Regering, het werd gewijzigd, men gaf meer subsidie dan gevraagd was, andere lijnen drong men op, zoodat eindelijk de concessie van dien aard was geworden, dat zij eene rigting bevat die de concessionarissen begonnen waren zelve af te keuren. De oorspronkelijke concessie kwam in een slecht gezelschap en daarbij was het niet gebleven, want er ontstond eene verbinding (niet verbindtenis) met eene concessie voor de Zuiderlijn, welke niet verlangd werd door concessionarissen, maar alweder het werk was van de Regering. De Kamer had dan ook nu voor zich leggen ontwerpen van de Regering, waarvan de uitvoering aan concessionarissen zou worden opgedragen.

Als zóódanig die ontwerpen beoordeelende, somde de spreker zijne bezwaren daartegen op zonder ze breedvoerig te ontwikkelen, ten einde niet in herhalingen te vervallen. Hij zag overvloed van lijnen en armoede van lijnen daarnaast; overvloed van lijnen langs minder bevolkte streken en daarentegen het rijke, nijvere, handeldrijvende Noordholland uitgesloten. Hij zag overdaad en gebrek daar naast. Armoede in behoorlijke aansluiting: de lijn van Harlingen die te Groningen eindigde: ondoelmatige aansluiting van Harlingen met Rheine. Men miste ook een voornaam doel van den aanleg van spoorwegen. Geene goede aansluiting aan Duitschland, maar eene uitmuntende aan Antwerpen, waardoor men Antwerpen zou helpen eene betere aansluiting aan Duitschland te krijgen, terwijl de onze allergebrekkigst zou zijn. De overgang onzer rivieren was eene bedenkelijke vraag, waarbij men met voorzigtigheid kiezen en met het oog op de kosten spaarzaam te werk moest gaan. Men had niet één overgang in het hart van het Land gekozen, maar twee overgangen aan de uiteinden: reeds daarom alleen konden de voorgestelde lijnen onmogelijk geacht worden aan de eischen te voldoen. Zonder noodzakelijkheid had men zeer kostbare bruggen over de rivieren ontworpen, en dit wel op de meest bedenkelijke punten. De spreker uit Arnhem verlangde de brug niet boven de stad; de heer Dullert zou ze niet verlangen daar beneden; de brug bij Rotterdam zou uittermate hinderlijk zijn aan de drukke scheepvaart aldaar en de brug over den Moerdijk mogt reden tot groote bezorgdheid geven, te meer omdat, indien wij het ongeluk hadden dat de vijand van het zuiden kwam opdagen, wij verpligt zouden zijn met ons kruid vele millioenen in de lucht te doen springen. Die twee overgangen zullen het gemeenschappelijk belang onzer twee grootste koopsteden niet bevorderen. De eene bezat reeds een bruikbaren weg naar Antwerpen; die weg zou thans worden verbeterd; de andere stad zou er bijna geheel verstoken van worden. De Regering moest bij den strijd van dergelijke belangen onzijdig zijn en het eene belang niet bevoordeelen boven het andere. Het hulpmiddel, door de Regering te baat genomen in de doorgraving van Holland op zijn smalst, baatte daartegen niet. Het plan der Regering bevorderde dus niet de harmonie; integendeel de ijverzucht zou worden aangeblazen tot een groot vuur. Zoo veel redenen dus om de aanneming van zoodanig plan te ontraden. En tot verwezenlijking van dat plan moest men besteden een grooten schat, een last laden op de schatkist, niet voor het oogenblik alleen, maar ook voor eene lange reeks van jaren. En dat in het oogenblik waarin we onze marine moesten herstellen, doch daarmede nog niet ver gevorderd waren; waarin men aan de zee- en landzijde onze levende strijdkrachten versterken of in het leven moest roepen; terwijl men omtrent de O. I. baten niet wist welke de uitwerking zal zijn van dat vestigen van vreemde consuls in onze O. I. bezittingen; niet wist de gevolgen van de opening van nieuwe havens, van het verkoopen van producten aldaar; terwijl men nog niet kende de nieuwe en meerdere kosten in het belang der onschatbare bezittingen zelve. In het oogenblik dat Europa eene rust geniet die zeer onrustbarend is, dat er eene vrede heerscht die bezig is oorlog te smeden, dat in andere werelddeelen een krijg wordt gevoerd die welligt op het Europesche tooneel kan worden overgebragt. De aanneming onder dergelijke omstandigheden van een voorstel, zoo bezwarend als dat der Regering, schijnt dus ten eenenmale onraadzaam.

Doch al nam men het voorstel aan: zou het dan uitvoering erlangen? Neen, onmogelijk, en de spreker achtte het zelfs onverschillig of de wet aangenomen dan wel verworpen werd. Nam men de voordragt aan, de Kamer zou dan de Regering behulpzaam *moeten* zijn om in andere groote uitgaven te voorzien. Hij liet daar de doorgraving van Holland op zijn smalst, want in het belang der waterkeering achtte hij dat plan onuitvoerlijk; maar het Noordhollandsche kanaal behoorde aanzienlijk verbeterd te worden; men moest trachten dat kanaal kosteloos voor de schepen bevaarbaar te stellen; de Hollandsche spoorweg moest worden versmald. Om doel te treffen behoorde dat alles tegelijk te worden ondernomen. Men zou dan meer handen noodig hebben dan te vinden waren, zelfs het buitenland zou geen handen genoeg kunnen opleveren; men zou meer bouwstoffen behoeven dan in het Vaderland te verkrijgen of te verwachten waren. En dreef men de markt op, de prijzen zouden in alle opzigten stijgen en daardoor alle gemaakte berekeningen falen. Tot dit alles had men veel geld noodig. Gedeeltelijk was dit in de schatkist aanwezig, maar voor een groot deel zou men het geld door middel van aandeelen, uitgegeven door naamlooze vennootschappen, moeten verkrijgen. De mannen van de beurs waren in dergelijke omstandigheden eene magt in den Staat, die de koorden van de beurzen der particulieren in handen hebben. Zou de Rotterdamsche beurs helpen? Men zal er veel welwillendheid ontmoeten, maar weinig geld. Men moest dus komen tot de Amsterdamsche beurs; doch wanneer Amsterdam zoo stiefmoederlijk wierd behandeld, was dan te verwachten en te vergen, dat die beurs ten dienste zou staan? De spreker verwachtte het niet en daarom was hij van gevoelen, dat al de beschouwingen der Kamer slechts tijd en moeite verloren waren; want dat men ook bij aanneming der wet, door gebrek aan geld, aan handen en bouwstoffen, de zaak onuitgevoerd moest laten.

Wanneer bij de afstemming de Regering andere concessiën zou voordragen, dan zou de spreker dat op nieuw nutteloozen arbeid en tijdverlies rekenen; want men zou op dezelfde klippen stranden. Hetgeen in de bestaande omstandigheden behoorde te geschieden was dit: dat de Regering terugkeere tot hetgeen waarmede zij had moeten beginnen. Ze moest alle concessiën verlaten, enkele hoofdlijnen vaststellen ter verbinding met Duitschland en ter doorsnijding van het noorden en zuiden des Lands voor rekening van het Rijk, die lijnen ter bediening overlaten aan concessionarissen, en zoo die niet gevonden konden worden, die lijnen dan zelf bedienen. Dan kon men de handen dadelijk aan het werk slaan; dan behoefde men de toekomst met geene ontorschbare lasten te bezwaren. Bij gedeelten zou men, naar gelang van den toestand der schatkist, dan de lijnen kunnen aanleggen. Tot verduidelijking van zijn denkbeeld zou hij niet als een vorig spreker eene schets van concept-wet geven; hij liet dit met gerustheid aan de Regering over; doch hij wilde twee lijnen meer bijzonder in de aandacht der Regering aanbevelen. 1°, eene verbinding van Vlissingen over Roozendaal naar Duitschland, ter mededinging van den transito-handel in België, en 2°, de lijn van Maarsbergen, niet omdat hij hier geroepen was om namens zijn district het woord te voeren, maar omdat die lijn de onkostbaarste was, voor de rivierbelangen de minste gevaren opleverde en eene gereede gelegenheid tot aansluiting met Duitschland gaf.

De heer van *Wintershoven*, die aanvankelijk niet het voornemen gehad had in deze discussie het woord te voeren, had van dat voornemen afgezien naar aanleiding der rede van den heer van Foreest, die zijne vrees te kennen had gegeven, dat de parlementaire Regeringsvorm blijken zou op het stoffelijk gebied niet veel te kunnen tot stand brengen. De spreker zou derhalve een blik werpen op den aard der oppositie die de tegenwoordige wetsvoordragt ondervond.

Vooraf echter gaf de spreker kortelijk de redenen op waarom hij de Regerings-voordragt zou goedkeuren. Die redenen kwamen, (kort zamen gevat) op het volgende neder. De Regering was als het ware door de Vertegenwoordiging gemagtigd geworden concessiën te sluiten, hetzij door rente te waarborgen, hetzij door subsidiën te verleenen, opdat eindelijk eens spoorwegen hier te Lande tot stand mogten komen. Aan die magtiging had de Regering voldaan. En nu vroeg hij niet of in de wet zoo ten opzigte van de lijnen als van de voorwaarden, aan al zijne individuële verlangens voldaan was; maar hij vroeg alleen of niet door deze twee concessiën een goed begin werd gemaakt, waardoor groote en algemeene belangen bevrediging erlangden. Hij vroeg zich af of men geregtigd was af te stemmen eene wet, van welke de Natie onmiddellijk de weldaden zou plukken, om eene gansch onzekere toekomst tegemoet te gaan. Die vraag beantwoordde hij ontkennend, te meer daar de plannen der tegenstanders bewezen, niet minder groote offers te eischen. In de mérites der zaak zelve tredende vond de spreker ten eerste voldoening aan eene voorname behoefte nl. de verbinding van den Hollandschen handel met het zuidelijk Europa op de kortst mogelijke wijze; 2°, de voldoening van de regtmatige wenschen der provincie Zeeland; 3°, de bevordering en ontwikkeling van industriële ondernemingen in Noordbrabant, en het uitzigt voor Limburg om met de overige deelen des Rijks te worden verbonden; 4°, in het noorden des Rijks een begin gemaakt met spoorwegverbindingen, waarbij de aansluiting met het buitenland niet is geprejudicieerd, en 5°, de uitvoering van groote openbare werken, die hun weldadigen invloed, ook bij de leemten die er in bestaan, zouden doen gevoelen; zullende de drang der omstandigheden na de aanneming der wet, de aanvulling dier leemten als van zelf ten gevolge hebben.

Daarna overgaande tot zijne beschouwing over de oppositie tegen de wet, constateerde de spreker vooraf een officiëel feit, nl. dat bij het onderzoek in de afdeelingen der wet in 1859 de meerderheid zich voor die wet heeft verklaard. Van waar nu de groote oppositie tegen de voordragt? Dat was, volgens sprekers meening niet te wijten aan onze parlementaire instelling. Neen, maar omdat bij de beoordeeling van werken van algemeen nut te veel invloed werd toegekend aan belangen van bijzonderen aard, die echter hunne heerschappij niet mogten uitoefenen op een werk, in de eerste plaats van algemeen belang. De spreker zou niet gewagen van politieke bedoelingen; hij nam niet aan dat ze in het spel waren; maar de voorname tegenstand kwam van de zijde van Amsterdam. Dat mogt verwondering baren, wanneer men zich herinnerde dat een der meest geliefkoosde redenaars der Kamer, de verdediger van de belangen der hoofdstad, de heer van Hall, nog bij de behandeling der tariefsherziening de spoorwegen beschouwd had als artikelen van mode; men had daaruit moeten onderstellen dat de hoofdplaats des Rijks in de spoorwegen geen groot belang stelde. De tegenstand kwam van allen, wier gewesten van het net meer verwijderd zouden worden of die hunne luchtkasteelen niet zagen verwezenlijkt; spreker meende dat de zaak meer uit een algemeen standpunt behoorde te worden beschouwd, nl. of het spoorwegplan het algemeen belang op behoorlijke wijze bevordert. Het groote argument dat men deed gelden was, dat Amsterdam werd miskend; rondborstig kon hij daarover zijne meening zeggen. Hij bevond zich tusschen Amsterdam en Rotterdam op een onpartijdig standpunt en hij was bereid overal mede te werken waar het belang van Amsterdam de tusschenkomst der Vertegenwoordiging vorderen zou. Amsterdam was nog altijd de eerste koopstad voor den wereldhandel, deels het uitvloeisel van vroegere glorie, nu nog gehandhaafd door huizen van aanzien en soliditeit. Doch wanneer Amsterdam het tegenwoordig spoorwegproject niet wilde, dan moest hij vragen wat Amsterdam gedaan had om de gevolgen te voorkomen van den toestand waarin die stad zich geplaatst acht. Bij gelegenheid van de behandeling der tariefsherziening had de spreker reeds aangetoond, dat, waar men sprak van industrie uit een staathuishoudkundig oogpunt, de protectie regel en de vrijheid uitzondering was. De helft bijna van de millioenen ponden koffij, die in Europa verhandeld werden, moesten grootendeels Amsterdams handel passeren; het consignatie-stelsel leverde die stad onbegrijpelijke voordeelen op; de suiker werd met eene belasting getroffen om de concurrentie met buiten van de Amsterdamsche assuradeurs mogelijk te maken; jaarlijks werden 7 à 8 ton cadeau gedaan aan meestal Amsterdamsche assurantie-kantoren. Door deze veelzijdige bescherming miste men den prikkel tot eigen ontwikkeling; men denkt er niet aan spoorwegen; de transito-handel is er niet alleen niet geliefd, maar ook niet gekend. Maar nu uit den boezem van de koopstad aan de Maas een plan is rijp geworden, door de natuur aangewezen en door de Regering goedgekeurd, nu was boven Amsterdam, waar men nooit het initiatief had gebruikt, een onweder losgebarsten. Nu riep men over groote miskenning. Inderdaad de spreker geloofde dat de onpartijdige beoordeelaar zich moest bedroeven over het gemis in Amsterdam van die groote staathuishoudkundige begrippen, die zich verder uitstrekken dan hetgeen betrekking heeft tot de fabriekmatige nijverheid. Onbegrijpelijk was het dat men in Amsterdam niet inzag hoe de verbinding tusschen Havre en Straatsburg en Antwerpen en Keulen gelijke verbinding in Nederland noodzakelijk maakte ten einde de concurrentie te kunnen volhouden. Amsterdam gebruike zijne kapitalen ter voldoening aan de eischen van den tegenwoordigen handel en bereide daarmede een toestand voor, die den toets van de regelen eener gezonde Staathuishoudkunde zou kunnen doorstaan. Indien Amsterdam de eerste plaats in het Land wil zijn, zij helpe zich zelve dan ook in de eerste plaats.

Ten slotte zeide de spreker een enkel woord over de politieke zijde van het vraagstuk. Hij verheugde zich dat deze wet geene aanleiding geven kon tot politieke botsingen, daar de verschillende nuances der Kamer ter zake der spoorwegen onderling in strijd verkeerden, zoodat geene andere Regering in staat zou zijn eenig ander plan tot stand te brengen; en inderdaad wanneer het tegenwoordig vraagstuk met politieke bedoelingen misbruikt werd, de spreker zou het diep betreuren, niet alleen voor het Vaderland, maar ook voor de zedelijke kracht onzer Staatsinstellingen. Daarom riep hij allen, die met hem overtuigd waren dat politieke bedoelingen bij deze wetsvoordragt behoorden buiten het spel te blijven, toe, haar niet te verwerpen, omdat zij zich anders te laat zouden beklagen de wet niet te hebben aangenomen.

De heer *Dullert* begon met de vraag of de Kamer spoorwegen verlangde en daarop heeft aangedrongen? Met verwijzing naar de gewisselde stukken en de gehouden redevoeringen betoogde de spreker, dat niemand de behoefte aan spoorwegen, het verlangen om ze tot stand te zien gebragt, had ontkend. Maar zij, die iets grootsch verlangden, gelijk de spoorwegen waren, behoorden over nevenwenschen heen te stappen en zich te bepalen tot het bereiken van hetgeen boven alles bij hen verkieslijk was. Wie alles tegelijk wilde, wilde eigenlijk de zaak niet. Hij zou als verdediger der wet optreden, ofschoon ook hij niet alles goedkeurde en beaamde wat door de Regering was voorgedragen. Zijn hoofdbetoog zou dan ook strekken om aan te toonen dat de rigting en de voorstellen aannemelijk waren; dat hoofdbetoog zou hij doen voorafgaan en volgen van enkele losse opmerkingen in verband met hetgeen tegenstanders tègen de wet hadden aangevoerd.

1.° De bedenking van den heer Godefroi, dat de voordragt, in den vorm waarin ze was aangeboden, inbreuk maakte op het grondwettig regt van amendement der Kamer. De spreker betoogde, dat de tegenwoordige voordragt in alles gelijk stond met de goedkeuring van een tractaat, van eene dading: in een woord, met de goedkeuring eener overeenkomst. Op dergelijke overeenkomsten kon het regt van amendement niet worden toegepast, omdat dan de eene contracterende partij eigendunkelijk inbreuk zou maken op een door twee partijen gesloten contract.

2.° De vraag of de spoorwegen door den Staat of door concessien moesten worden aangelegd. Na hetgeen daarover reeds was gezegd, betoogde de spreker alleen, dat in strijd met de meening van den heer van Lijnden, de Kamer wel degelijk eene beslissing ten dezen had genomen, en wel door de motie van 23 november 1857, tot welke 63 leden hadden medegewerkt. Ook had de geschiedenis der spoorwegzaak hier te Lande juist geleerd, hoe groot de aandrang was die op de Regering werd uitgeoefend, en dat het derhalve onmogelijk zou zijn, om, indien de Staat de spoorwegen aanlegde, gelijk men beweerde, met dien aanleg op te houden wanneer er geen geld aanwezig zou zijn. Dat ontkende de spreker ten stelligste; men zou de aandringers niet kunnen afschepen met de verklaring dat er geen geld in kas was.

3.° De vraag of, indien er spoorwegen gemaakt worden, deze dan moeten uitgaan van een zoogenaamd centraal punt? Ja en neen, antwoordde de spreker, al naar dat men aan „centraal punt" zin en beteekenis hechtte. Wil men Utrecht, als gelegen midden in het Land, aannemen als centraal punt, gelijk men in België Mechelen heeft gekozen, dan zou dit het meest verkeerde stelsel zijn, waarvan het gevolg moest wezen dat altijd de lijnen naar het centrale punt gestuurd moesten worden, zoodat men steeds zeer zeker de slingerende lijn moest bewaren. Maar wanneer men „centraal punt" aldus verstond, dat de spoorwegen moesten uitgaan van de groote punten van handelsverkeer en van bevolking, dan was de spreker een voorstander van het uitgaan van een centraal punt. Op die wijze had men in Duitschland centrale punten aangenomen in Keulen, Frankfort, Berlijn enz.

4°. De vraag of men bij spoorwegen altijd de regte lijn moest volgen. Dat ontkende de spreker. Hij had vele spoorwegen gezien en vele spoorwegkaarten bestudeerd en daardoor was de overtuiging bij hem gevestigd dat het een stelsel is waarvan de uitvoering voor Nederland bewaard is gebleven. Men had overal slingerende lijnen, òf van wege het terrein òf (en dit was de regel) om de meest bevolkte en welvarende streken op te nemen. De fout bij den aanleg van den Rijnspoorweg begaan moest men thans niet herhalen, en tot het aandoen van bevolkte plaatsen of streken geen kleinen omweg vreezen. Te minder daar het personen-vervoer, voor hen die spoed hadden, met sneltreinen geschiedde, en voor het goederen-vervoer in alle Landen juist de meest langzame treinen gebruikt werden.

5.° Betoogde de spreker dat men zich aan eenzijdigheid schuldig maakte, wanneer men als hoofddoel van den aanleg van spoorwegen beschouwde, òf het openen van handelswegen òf het personenverkeer. Beide elementen moesten elkander helpen, zonder welke het bestaan van spoorwegen onmogelijk was.

Alsnu komende tot het hoofdbetoog zijner rede, ontwikkelde de spreker zijne beschouwingen over de rigting die aan de lijnen gegeven was. Hij verklaarde dat daarin het een en ander voorkwam dat hij gaarne anders zou voorgedragen gezien hebben: zoo verlangde hij de aansluiting met de Hannoversche grenzen, omdat daarmede het bedoelde oogmerk zou bereikt zijn; ook kwam hem aannemelijk voor de daarstelling eener lijn van Leeuwarden naar Meppel, alhoewel hij niet deelde in het gevoelen, dat die zoo geheel noodzakelijk was voor de haven van Harlingen, welke hij niet benadeeld achtte door de omstandigheid dat de lijn over Zutphen zou loopen. Niet gestemd was hij voor eene lijn van Utrecht naar Deventer en Rheine, daar aldus de weg niet zoo kort als men wel denken zou naar het hart van Duitschland zou voeren, zijnde daarenboven de kosten van zoodanigen weg te aanzienlijk om tegen het vermeende voordeel op te wegen, en het terrein der Veluwe voor den aanleg niet zeer geschikt. Hij verklaarde zich voor den weg van Zutphen naar Arnhem, als loopende door een juist daarvoor goed terrein.

Wat de Zuiderlijnen betrof, deze geloofde hij niet zoozeer te zullen bezorgen den kortsten weg voor Antwerpen naar het hart van Duitschland, en mogt dit het geval zijn, dan was het dit eveneens met het plan van de heeren Wolterbeek c. s., dat sommigen aanprezen. Hij vereenigde zich met de beide voorgestelde rivierovergangen, vooral met dien van Arnhem, als kunnende strekken om van Frankrijk door België en Nederland den kortsten weg naar Noord-Duitschland te bezorgen. Het nut der rivier-overgangen werd zijns inziens door de ondervinding bewezen, en de bezwaren waren niet van dien aard dat zij niet door doelmatige maatregelen konden overwonnen worden; het onvoordeeligst punt echter kwam hem voor tusschen Kuilenborg en Bommel gelegen te zijn, als zijnde dit hoogst gevaarlijk voor den aanleg van een spoorweg, hetgeen hij door de vermelding van onderscheidene bijzonderheden aantoonde. Het adres van het bestuur van den Tielerwaard ten betooge van het tegendeel had hem niet tot het uitbrengen van een gunstiger oordeel kunnen leiden. Hierbij trad hij in eenige technische beschouwingen omtrent den toestand der dijken en van den grond aldaar, alsmede omtrent den bruggebouw, en in het bijzonder omtrent de brug te Arnhem, die hij niet beneden de stad wilde aangelegd hebben, daar boven de stad dit zonder gevaar en met minder kosten zou kunnen geschieden.

Ten slotte besprak de redenaar den twijfel, door den heer van Hall geopperd over het welslagen der onderneming, doordien de concessionarissen tegen 4½ pct. geen geld zouden krijgen. Spreker herinnerde hier dat men vroeger de concessionarissen had voorgesteld als schatten bij schatten te zullen ontvangen, dat men hun als het ware het geld zou toewerpen, dat eene rente van 4½ pct. ongehoord was. En nu waren al die schatten en was die ongehoorde rente zoo onbeduidend, dat men geen geld krijgen kon. Zou, vroeg de spreker, dat beweren ook moeten strekken om het welslagen inderdaad te bemoeijelijken? Zoo ook wederlegde de spreker het beweren alsof de naamlooze vennootschappen uit de lucht konden vallen en door menschen zonder eenige middelen tot stand gebragt kunnen worden. Spreker wees op art. 50 van het wetboek van koophandel, dat daartegen de noodige waarborgen opleverde. Indien het waarheid ware dat de Amsterdamsche beurs alleen het geld zou kunnen geven, dan zou de Amsterdamsche beurs staan als opperste magt over al hetgeen in Nederland gemaakt of gedaan zou worden. Het was mogelijk dat de kracht van het geld was een domme kracht; maar toch geloofde de spreker dat die Amsterdamsche beurs niet zoo onverbiddelijk zou zijn, als men haar liet zien het belang dat daarin voor haar gelegen was. Van die onverbiddelijkheid was hij te minder overtuigd, daar hij ook uit de geschiedenis zou kunnen aantoonen, hoe Amsterdam voor geldelijke winst zelfs aan vijanden wapenen had verschaft.

De heer *van der Poel* betoogde in den aanvang zijner rede het nut der daarstelling van spoorwegen hier te Lande, uit overweging waarvan hij zich voorstelde over ondergeschikte bezwaren van dit wetsontwerp heen te stappen. Dit verdedigende nam hij achtereenvolgens op de onderscheidene bedenkingen daartegen ingebragt, alsmede de beschuldiging tegen de Regering geuit, van hierin niet naar de voorschriften der Grondwet te werk te zijn gegaan. Spoorwegen van Staatswege te doen aanleggen en besturen achtte hij ondoelmatig te zijn; de daarstelling en exploitatie van ijzerbanen door particulieren daarentegen leverde hem meer waarborgen op voor de veiligheid en de deugdelijkheid van het vervoer. Ook was hij niet bevreesd dat er geen genoegzame fondsen zouden gevonden worden, wanneer die aanleg bij concessie werd toegestaan, geloovende hij dat men tegen 4½ per cent wel geld vinden zou, en dat men zich tegen het wetsontwerp niet moest verklaren uit een finantieel oogpunt, uit overweging van de omstandigheid dat men zich, bij de wisselvalligheid der Oost-Indische baten, niet voor de toekomst binden moest, daar alle inkomsten even wisselvallig zijn, en in dat geval men niets voor deze aangelegenheid zou doen. De rigtingen, gelijk zij in het algemeen voorgedragen werden, gaf hij te kennen te kunnen goedkeuren, waardoor het van zelf sprak, dat hij de vraag om een uitgangspunt als Utrecht te nemen, ontkennend moest beantwoorden. Hij betreurde echter dat in de prov. Friesland de lijn van Leeuwarden naar Meppel niet opgenomen was, en drong er op aan dat daartoe later mogt worden overgegaan. De aansluiting bij Arnhem achtte hij niet ernstig bestreden, evenmin als de lijn langs de IJsselsteden, die hij beter keurde, dan eenige andere. De rigting der Zuiderlijn verdedigde hij in alle opzigten, vooral uit het oogpunt van het voordeel dat Dordrecht daaruit trekken kan, de belangrijkheid van den handel dier stad vereenigd met dien van Rotterdam en verdere

Maassteden, alsmede het verkeer naar België en naar Maastricht. De uitgebreidheid van den in- en uitvoer deed hij inzonderheid uitkomen.

Alhoewel de bepaling van twee rivier-overgangen aanleiding tot het aanleggen van kostbare werken zou geven, meende hij toch dat die uitgaven niet aanzienlijker zouden zijn dan bij de daarstelling van slechts één overgang in de streken van Culenborg, waardoor ook geen zamenstel van wegen zou zijn ontworpen waarbij, zijns inziens, èn het algemeen èn vele locale belangen werden in het oog gehouden. Daar hij het oogenblik voor den aanleg van spoorwegen als hoogst gelukkig achtte, en 's Lands financiën in gunstigen staat verkeerden, hoopte hij tot verlevendiging van handel en voor bevordering van welvaart dat het ontwerp zou worden aangenomen.

De heer *Reinders* heeft slechts kortelijk den indruk medegedeeld, dien de voordragt op hem had gemaakt. Hij had met genoegen gezien de aansluiting te Rotterdam met twee rivier-overgangen, die hij volstrekt noodig acht in het belang van het binnenlandsch verkeer, terwijl één overgang aanleiding zou geven tot benadeeling van vele locale belangen. Tevens had hij met genoegen gezien de uitbreiding, gegeven aan de Zuiderlijn, de verbinding van Zeeland, de overgang te Arnhem als de beste verbinding tusschen het noorden en zuiden, en de lijn die langs de IJsselsteden liep. Daarentegen had hij bezwaar daarin dat Friesland en Groningen van het buitenland waren afgesloten; te dien aanzien vereenigde hij zich met al hetgeen de heer Zijlker in eene vorige zitting had ontwikkeld. Maar indien hij zich afvroeg, of hij deze wet mogt afstemmen, omdat de belangen van het gewest zijner inwoning miskend waren, dan antwoordde hij neen. Een lid der Vertegenwoordiging mogt wel de belangen van zijn gewest voorstaan, maar zoo die belangen niet in alle deelen zóó behartigd werden als hij dat verlangde, mogt hij toch daarom alleen eene wet als de tegenwoordige niet afstemmen, waarmede zoo groote algemeene belangen verbonden waren, indien daartoe geene andere redenen bestonden. Hij zou dus zijne goedkeurende stem aan de voordragt niet onthouden.

De heer *Hugenholtz* herinnerde hoe hij gedurende zijne parlementaire loopbaan van 10 of 11 jaren menige onaangename ondervinding had opgedaan. Hij had moeten zien de algemeene belangen achterstaan bij locale, en menigmalen ondervonden hoe moeijelijk het was zich boven die locale belangen te verheffen en niets dan het algemeen belang voor oogen te houden. Zoodanige zelfstandige houding had hij dikwerf hooren afschilderen als kleingeestig, als niet parlementair; men moest, aldus zeide men, hetgeen men verlangde, onder een vloed van woorden verbergen. Dergelijke beschouwingen had de spreker menigmaal betreurd, maar vooral zoo dikwerf het onderwerpen gold zoo belangrijk als thans aan de orde zijn, nl. hoe men aan een der eerste behoeften van onzen tijd, aan de daarstelling van spoorwegen in Nederland zou voldoen? De Tweede Kamer was in den laatsten tijd van verschillende zijden beschuldigd de daarstelling der spoorwegen te hebben geëntraveerd. Ofschoon de spreker niet was geroepen om als verdediger der Kamer op te treden, moest hij toch die beschuldiging van de Kamer afwerpen en in een helder licht trachten te stellen dat de schuld der vertraging gelegen was aan de zijde der Regering, niet aan die der Kamer.

Tot levering van dit betoog herinnerde de spreker hoe sedert vele jaren vele concessien waren aangevraagd, waarvan slechts één tot stand was gekomen. Eerst nadat van alle zijden de noodzakelijkheid der spoorwegen was ingezien en tot den aanleg daarvan aangedrongen liet de Regering in 1856 een spoorwegnet zien, welk ontwerp door de Kamer werd afgekeurd, niet alleen omdat daardoor alle locale belangen in beweging werden gebragt, maar ook omdat in dat net gezien werd eene afleiding voor de wet op het lager onderwijs. De troonrede van 1856 sprak het eerst van ondersteuning van Staatswege. In julij 1857 werd een ontwerp ingediend. Het bleef onafgedaan en op 24 september op nieuw aangeboden. Op 10 november verscheen het voorl. verslag dat onbeantwoord bleef. Herhaaldelijk drong de Kamer aan om handen aan 't werk te slaan; daarop volgde de bekende motie, die door de Regering op verkeerde wijze werd uitgelegd en eindelijk, zonder dat de Kamer iets anders had gedaan dan aandringen, verscheen de concessie Sloet-Reuchlin. In januarij 1859 verscheen het verslag; de concessie werd echter niet in discussie gebragt, van wege den toestand waarin Europa verkeerde, en omdat inmiddels concessie voor de Zuiderlijn was verleend en het bekend was geworden dat vele leden de beide voorstellen te gelijk wilden behandelen. Op den 12 julij was het eindverslag gereed: men besliste de zaak te behandelen, maar op 27 julij werd op nieuw uitstel geprovoceerd en dit was de schuld van de Regering. Ofschoon zij de keuze aan de Vergadering overliet, verklaarde ze toch dat er verband was met de Zuiderlijn, ja zelfs met de doorgraving van Holland op zijn smalst. Het eenige punt van beschuldiging tegen de Kamer zou dus kunnen zijn dat zij de discussie had uitgesteld; maar men had in de Kamer elkander ingefluisterd dat de Regering in een paar dagen zou antwoorden op het verslag betrekkelijk de Zuiderlijn, en daarom had men in het uitstel berust. Maar de Regering heeft zes weken noodig gehad om te antwoorden, en zoo was het sprekers overtuiging dat de toestand, waarin wij thans verkeerden, geheel en al de schuld was niet alleen van deze maar ook van de vorige Regering, omdat die Regering geen krachtig initiatief genomen had. Het gevolg toch van dat uitstel was geweest, dat de Regering werd voortgestuwd door anderen op een weg dien zij zelf au fond afkeurt. Daardoor is eene spanning ontstaan in het Land, die hoogst nadeelig werkt op het gemeen overleg, en de spreker moest erkennen, dat welk besluit de Kamer ook neme, hij de ontknooping niet kon zien van het raadsel, dat thans der Kamer bezig houdt. Men had beweerd, dat deze discussiën hoogst nadeelig waren voor den constitutionelen Regeringsvorm. Hij erkende het, want men had het denkbeeld verspreid, dat er was in den boezem der Kamer eene partij, die niet het nationaal belang op het oog had, maar de spoorwegen gebruikte om de Regering te bemoeijelijken, om haar tot aftreding te dwingen, ten einde hare plaats in te nemen. Nu of nooit, zeide die partij. Doch al wat men ook zeide, de spreker hield vol dat de Regering oorzaak van die spanning was en niet de Kamer. Van 1856 af heeft de Regering een ongelukkigen weg bewandeld; hij zou er meer van kunnen zeggen, maar het parlementaire terrein liet dat niet toe. Er was echter van deze zaak zoo veel bekend, dat hij overtuigd was, dat ook over deze intrigues, even als over vroegere manoeuvres, later het heldere licht van den dag zou schijnen. Daar hij de Regering aanviel verwachtte hij ook van die zijde verdediging; en indien zij kon aantoonen dat hij in zijne opvatting gedwaald had, het zou hem aangenaam zijn, maar dan zou hij antwoorden dat de Regering door onverantwoordelijke raadslieden is misleid geworden. Indien men met onbevangen oordeel den loop der zaak naging, indien men de eerste concessie Sloet-Reuchlin vergeleek met de laatste; het eerste ontwerp der Zuiderlijn legde naast het tweede; wanneer men plotseling zag verrijzen de lijn Arnhem-Nijmegen-Venlo en de doorgraving van Holland op zijn smalst, dan vroeg de spreker of er bij iemand het denkbeeld kon opkomen, dat deze zaak, voor dat ze op touw werd gezet, behoorlijk gewikt was en gewogen. Waarom had men niet een vast eigen standpunt gekozen? Dan had men gerust aan alle locale belangen het hoofd kunnen bieden, dan hadden individuëlen hier geen hoofdrol kunnen spelen. Met belangstelling wachtte hij de verdediging der Regering af, want hij zocht alleen de waarheid, hij wenschte alleen dat het zuiverste licht over de zaak verspreid werd.

Over de groote behoefte tot daarstelling van spoorwegen trad de spreker in niet breede ontwikkeling, ten einde niet noodeloos in herhalingen te vervallen. Wat het doel betreft, bij den aanleg te bereiken, geloofde hij dat elke rigting van den spoorweg eene betrekkelijke waarde had voor het vervoer van personen en van goederen en dat men moeijelijk omtrent alle spoorwegen dezelfde conclusie trekken kon. De eerste behoefte was intusschen om de monden, waardoor de spoorwegen gevoed moesten worden, goed aan het spoorwegnet vast te hechten. Zag hij de kaart van Duitschland na, dan waren alle havens van Hannover tot Koningsbergen toe, die slechts eenigermate bevaarbaar waren, aan het spoorwegnet getrokken, en wanneer hij de uitkomsten van die verbinding naging, dan zag hij dat het Duitsche spoorwegnet het meest gevoed werd door den aanvoer van die verschillende havens. Lette hij nu op de Noorderlijn dan zag hij eene zeer goede haven (Harlingen) uitgesloten van dat net, ofschoon elke aanvraag steeds die aansluiting tot hoofdbeginsel had gehad. Zeer breedvoerig trad nu de spreker in beschouwingen om aan te toonen het gewigt van de haven van Harlingen en van de toekomst die, bij eene behoorlijke aansluiting, aan die haven scheen voorbehouden. Hij deed het belang van die haven in vele opzigten uitkomen, zoo met betrekking tot den transitohandel van Duitschland naar Engeland, als tot de meerdere voordeelen die deze plaats als haven boven de andere aanbood, voordeelen die reeds aangetoond konden worden uit de omstandigheid dat verleden jaar voor 20 millioenen producten van eigen bodem aan de markt werden gebragt en dat de haven van Harlingen daarvan 15 a 16 millioenen had uitgevoerd. Spreker trad verder in eene ontwikkeling ten betooge dat Friesland in het algemeen bij de Regeringsvoordragt niet met billijkheid was behandeld, hetgeen te minder was te regtvaardigen, daar die prov. bij voorbeeld van de accijnsen 7 gulden per hoofd betaalde, Drenthe daarentegen, dat zoozeer door deze wet zou worden bevoordeeld, slechts 4 gulden per hoofd.

Wat de Zuiderlijn betrof, betreurde hij den ongelukkigen strijd die tusschen Amsterdam en Rotterdam was ontstaan, hij was overtuigd dat Amsterdam benadeeld werd tegenover Rotterdam; dat daarentegen Rotterdam door den spoorweg slechts een half uur zou worden bevoordeeld, terwijl het meer gebaat zou zijn door eene verbetering van den weg naar zee, opdat de schepen 4 a 5 dagen vroeger te Rotterdam konden komen; Amsterdam daarentegen zou meer gebaat worden, indien men, in plaats van Holland door te graven, het Noordhollandsch kanaal op groote schaal verbeterde en een spoorweg naar het Nieuwe Diep aanlegde.

Wat de finantiële questie betrof, ofschoon hij zich wel verwonderde over den stouten greep, dien de tegenwoordige Minister van Finantien in de schatkist deed, vooral met het oog op diens antecedenten, zou hij tegen de offers niet opzien indien de gelden slechts doelmatig werden besteed, indien hij de overtuiging kon verkrijgen dat de offers zouden worden opgewogen door de indirecte voordeelen die de Natie daarvan plukken zou. Deze spoorwegplannen waren populair. Het gevolg daarvan was, dat wie tegen deze wet stemde impopulair zou worden. Meermalen was hij miskend geworden, ook nu zou hij met groote kalmte zich aan die impopulariteit blootstellen. Zoo als de wet thans ligt en vooral met het oog op de Noorderlijn, zou hij haar afstemmen op het gevaar af van dientengevolge te worden aangemerkt als een Vertegenwoordiger die de algemeene belangen wilde verkort zien.

Daarna was het woord aan den heer van Diggelen, doch wegens het vergevorderde uur werd de discussie verdaagd tot morgen ochtend ten 11 ure.

Staatsbegrooting voor 1860.

VOORLOOPIG VERSLAG
nopens HOOFDSTUK V.
(Departement van Binnenlandsche Zaken.)

§ 1. Vrij algemeen heeft men zich beklaagd, dat de Memorie van Toelichting tot dit hoofdstuk niets behelst wat in staat stelt om over den gang der zaken bij het veelomvattend Departement van Binnenlandsche Zaken een oordeel te vellen. Het vaststellen der voor de Staatshuishouding noodige uitgaven moge het naaste doel der begrootingswetten zijn, de behandeling dier wetten onderstelt het indringen in de bijzonderheden dezer huishouding. De Volksvertegenwoordiging heeft het regt om daaromtrent op de hoogte te worden gehouden.

Met name had men gewenscht, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken deze gelegenheid te baat had genomen om over de werking der wetten op het lager onderwijs en op het armwezen eenige nadere mededeeling te doen. Zoo is het der Kamer volkomen onbekend, welk oordeel de Minister thans over de werking der wet op het lager onderwijs velt, en welke op dit oogenblik zijne inzigten en voornemens omtrent de wettelijke regeling zoowel van het middelbaar als van het hooger onderwijs zijn. Men zou nog in hoofdtrekken die inzigten en voornemens wenschen medegedeeld te zien, waarbij dan enkele belangrijke punten, zoo als bijv. de toestand der Delftsche akademie en het daaromtrent aangenomen of aan te nemen stelsel, van zelf ter sprake zullen komen. Deze inrigting van onderwijs wordt in de stukken wegens dit hoofdstuk zelfs niet eens genoemd. Te gelijk zou men er prijs op stellen, dat de Minister zich verklaarde over de voornaamste wetsvoordragten, die de Kamer, buiten de reeds aangeduide, binnen een korter of langer tijdsverloop van de werkzaamheid aan het Departement van Binnenlandsche Zaken te wachten heeft. Het behoeft toch naauwelijks herinnering, dat de zorg des Ministers zich tot onderscheidene takken van beheer uitstrekt, voor welke de behoefte aan nieuwe organieke wetten bijna evenzeer gevoeld wordt als voor de afdeeling *Onderwijs*. Het scheen genoegzaam hier op de medische politie, op de nationale militie en schutterijen en op den waterstaat te wijzen.

§ 2. Ofschoon dit hoofdstuk der begrooting, zoo als het thans wordt voorgesteld, een eenigzins lager eindcijfer aanbiedt dan oorspronkelijk voor 1859 werd aangevraagd, blijft dat eindcijfer, naar veler gevoelen, in verband met onze finantiële krachten, veel te hoog. Het is in de laatste jaren verbazend toegenomen. Treedt men tot 1850 terug, dan blijkt dat sedert dat jaar de uitgaven voor het Departement van Binnenlandsche Zaken veel meer dan twee millioen geklommen zijn. Onderscheidene oorzaken, die tot geenerlei gisping aanleiding kunnen geven, hebben, men erkent het, tot dien aanwas medegewerkt. Sommige takken van beheer hebben meer uitbreiding moeten erlangen, en er zijn nieuwe uitgaven op dit hoofdstuk gebragt, zoo als die voor de telegraphie, waartegen inkomsten overstaan. Maar de uitzettende kracht openbaart zich ook in andere rigtingen. Vooral in één opzigt is, naar dit gevoelen, in de tegenwoordige voordragt van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting eene verkeerde strekking te bespeuren. Terwijl daarop, misschien wel met het oog op de afzonderlijke voordragten wegens het ondersteunen van den aanleg van spoorwegen en andere groote werken, de uitgaven en bijdragen voor waterstaatswerken eenigzins lager zijn gesteld, heerscht eene aanmerkelijke vermeerdering in de kosten van het departement, en is daarbij het voorbeeld gegeven, dat men de jaarwedde van een naar een ander departement overgeplaatst hoofdambtenaar, in plaats van die af te trekken, bij de gezamenlijke bezoldiging der overgebleven ambtenaren laat insmelten. Evenzoo vertoont zich doorgaande in dit hoofdstuk, maar vooral ook in de daartoe behoorende afdeelingen: *Onderwijs* en *Kunsten en Wetenschappen*, de neiging tot het scheppen van nieuwe betrekkingen, tot verhooging van kosten en tot vermeerdering van bezoldiging: het laatste niet zelden op den toelichtenden staat blootelijk door de formule verdedigd, dat de verhooging billijk is geoordeeld. Tegen die neiging meent men zich te krachtiger te moeten verklaren, omdat, waar de Regering daaraan toegeeft, zij al verder en verder wordt voortgestuwd en ongemerkt van de eene verhooging tot de andere komt. Bij geen departement van algemeen bestuur behoort krachtiger te worden gewaakt tegen het vermeerderen der ambtsbetrekkingen, dan bij dat van Binnenlandsche Zaken.

In eene der afdeelingen noemde men als eene hoofdoorzaak van het stijgen der uitgaven van het Departement van Binnenlandsche Zaken in de laatste jaren, het meer en meer ingekropen gebruik, om, waar nuttige werken van eenig belang tot stand te brengen zijn, daarvoor ondersteuning van Staatswege te vragen en te verleenen. Die rigting had ten gevolge, dat men toenemend op het Gouvernement leerde steunen, daarvan alles verwachtte en voor eigene inspanning terugdeinsde, zoodat de krachten, die in den bijzonderen ondernemingsgeest liggen, in slaap worden gewiegd of zich niet genoegzaam ontwikkelen. Te gelijk moesten langs dien weg de Staatsuitgaven wel op eene bedenkelijke wijze toenemen.

Enkele leden kwamen tegen deze bedenkingen op, voor zoover zij tegen het eindcijfer van het hoofdstuk zijn gerigt. Men moest, meenden zij, niet vroegere en latere eindcijfers vergelijken, maar de voor elke bijzondere behoefte uitgetrokken som nagaan, en zich daarbij afvragen, of in elk speciaal geval de voorgestelde uitgave nuttig en noodig is. Hierop werd geantwoord, dat wanneer men zoodanige handelwijze volgen wil en dus ook de specialiteiten laat oordeelen over hetgeen meer bepaald binnen haren gezigtskring ligt, de uitzetting der uitgaven zeer zeker de krachten van den Staat zal te boven gaan. Men wees, als ophelderend voorbeeld, op hetgeen bij deze begrooting met opzigt tot een aantal artikelen betrekkelijk het hooger onderwijs plaats vindt.

§ 3. Onder verwijzing naar hetgeen deswege reeds bij de algemeene beschouwingen over de tegenwoordige Staatsbegrooting in haar geheel is gezegd, kwam men bij dit hoofdstuk terug op de onderscheiding der uitgaven in gewone en buitengewone, welke onderscheiding in de Memorie van Toelichting zulk eene voorname rol speelt. Zij wordt in die memorie een beginsel genoemd; doch men was meer geneigd om ze een begrip te heeten, en dan nog wel een begrip, hetwelk elk departement van algemeen bestuur, gelijk gemakkelijk door voorbeelden te bewijzen ware, op zijne wijze opvat, en waaraan men reeds daarom weinig waarde kan hechten.

Iste AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Art. 2. Vrij algemeen heeft men de wijze, waarop de post voor jaarwedden der ambtenaren aan het Ministerie berekend is, niet kunnen goedkeuren. Nu de hoofdambtenaar van de afdeeling *Adel* naar het Departement van Justitie overgaat, en de begrooting van dat departement niet slechts met zijne jaarwedde, maar ook met de bezoldiging van den hem toegevoegden klerk en van een boutefeu wordt verhoogd, had men eene evenredige vermindering op dit hoofdstuk mogen verwachten. In plaats daarvan blijft het gezamenlijk bedrag voor de ambtenaren en bedienden aan het Departement van Binnenlandsche Zaken hetzelfde.

Ook het uittrekken van eene ronde som van *f* 8000 voor het beheer der gestichten Ommerschans en Veenhuizen heeft bevreemding verwekt. Die som schijnt buitensporig hoog. Toen men in het Voorloopig Verslag den wenk gaf, waarvan op den toelichtenden staat wordt gewag gemaakt, heeft men aan zoodanig cijfer niet gedacht. Het geldt hier dan toch enkel het beheer der gestichten voor zoover dit te 's Gravenhage moet worden gevoerd, en dit behoort alleen in eene soort van toezigt te bestaan. Wilde men verder gaan en van uit de hofstad de bedelaarsgestichten tot in alle kleine bijzonderheden besturen, men zou in een misslag vervallen, die zeer zeker tot den ondergang der Maatschappij van Weldadigheid heeft bijgedragen.

Op deze bedenkingen werd geantwoord, dat het hier slechts eene voorloopige raming gold, en dat de Regering het voornemen te kennen gaf om alles zoo eenvoudig mogelijk in te rigten.

IIde AFDEELING.

Kosten van het bestuur der provinciën.

Het heeft de aandacht getrokken, dat terwijl deze begrooting elders maar al te veel blijken draagt dat de Minister niet tegen het verhoogen van bezoldigingen opziet, hij zich omtrent de aanvragen der Staten tot verhooging van bezoldiging voor de ambtenaren op de provinciale griffien zoo onverbiddelijk toont. Nagenoeg bij elke provincie vindt men eene aanteekening, waaruit blijkt dat zulke aanvragen gedaan, maar afgeslagen of hoogstens in overweging gehouden zijn. Er waren leden, die deze hardvochtigheid niet konden goedkeuren.

In twee der afdeelingen werd de ontoereikende bezoldiging der leden van Gedeputeerde Staten weder ter sprake gebragt. Naar het oordeel van sommigen had die ontoereikende bezoldiging ten gevolge, dat men voor het lidmaatschap van het collegie van Gedeputeerde Staten niet altijd de personen vinden kon die men daarin wenschte te zien plaats nemen. Men wilde dus, dat aan deze klasse van leden reis- en verblijfkosten konden worden toegelegd.

Van de zijde der meerderheid werd geantwoord, dat tot zoo iets niet kon worden overgegaan dan na het wijzigen der provinciale wet, die in art. 62 van de jaarwedden en het presentiegeld, aan leden der Gedeputeerde Staten toe te leggen, niet van reis- en verblijfkosten spreekt. Voor zulk eene wijziging echter bestond geene genoegzame reden.

Bij de over dit punt gevoerde wisseling van denkbeelden werd nog het gevoelen geopperd, dat zoo van tijd tot tijd werkelijk geschikte personen zich niet tot lid van Gedeputeerde Staten willen laten kiezen, dit niet zoo zeer aan het onvoldoende der bezoldiging, als wel aan de strenge bepaling der provinciale wet omtrent het vereenigen van andere ambtsbedieningen of betrekkingen met het lidmaatschap toe te schrijven is.

IIIde AFDEELING.

Nationale militie en schutterijen.

In al de afdeelingen heeft men op het zooveel mogelijk bespoedigen der indiening van nieuwe wetten op de nationale militie en schutterijen aangedrongen. Uit de Memorie van Toelichting tot de begrootingen van Marine en Oorlog blijkt, dat met opzigt tot de wet op de militie overwegingen tusschen de drie in deze aangelegenheid meer onmiddellijk betrokken departementen plaats hebben. Des te meer had het verwonderd, niets hoegenaamd omtrent dit punt van den Minister van Binnenlandsche Zaken te vernemen. In het belang van 's Lands defensie schijnt aan eene betere regeling der schutterijen vooral niet minder behoefte dan aan de nieuwe wet op de militie. Gelijktijdige indiening der beide wetten was dus wenschelijk. Over die op de militie kon niet wel een afdoend oordeel worden geveld, als de Vertegenwoordiging de wet op de schutterijen niet voor zich had.

Enkele leden vereenigden zich in zoo ver niet met het hier geuit verlangen, als het hun twijfelachtig voorkwam, of eene algemeene herziening der bestaande wetgeving op de militie wel zoo wenschelijk ware. Wanneer de herziening zich beperkte tot het in 't leven roepen van de nieuwe bepalingen der Grondwet, en dan tevens, voor zoover de betrekkingen van Limburg met den Duitschen Bond behouden moeten blijven, de dubbele dienstpligtigheid der bewoners van dat gewest op eene gepaste wijze geregeld wierd, zou reeds veel gewonnen zijn. Daartegen voerde men aan, dat eene partiële herziening der wetten op de militie, die door velerlei Koninklijke besluiten en ministeriële aanschrijvingen maar al te zeer uit haar verband zijn gerukt, zeer weinig doel zou treffen. Een aantal tot die wetgeving betrekkelijke punten vorderde dringend herziening. Men wees daarbij onder anderen op de regeling van het in hooger beroep komen van uitspraken van den militieraad.

IVde AFDEELING. — **Medische politie.**

Men vleit zich, dat de nieuwe geneeskundige wetten, over welke nog onlangs eene schriftelijke wisseling van denkbeelden tusschen de Kamer en de Regering plaats had, door deze niet uit het oog zullen worden verloren. In eene afdeeling drong men er op aan, dat, indien onverhoopt de bedoelde regeling der medische politie nog gedurende eenigen tijd moest worden verschoven, de bepalingen der bestaande wetgeving, volgens welke wettig toegelaten geneeskunstoefenaren, die zich in eene andere provincie willen vestigen, een nieuw examen moeten ondergaan, herzien mogten worden. Zoodanig nieuw examen had, volgens de daar voorgestane meening, iets ongerijmds.

Nog andere wetten, tot het thans behandeld onderdeel van het Departement van Binnenlandsche Zaken betrekkelijk, kwamen ter sprake. Zoo vroeg men wat er geworden zij van het vroeger behandeld wetsontwerp op de uitoefening der veeartsenijkunst, en of de Regering nog aan wettelijke maatregelen tot wering van besmettelijke veeziekten dacht. Naar het beweren van sommigen zou zich langzamerhand hier en daar gebrek aan veeartsen vertoonen. Wat het te keer gaan van besmettelijke veeziekten betreft, werd de meening voorgestaan, dat tusschenkomst des wetgevers daaromtrent misschien minder raadzaam is, daar het eigenbelang hier wel nopen zal tot datgene, wat schade voorkomen of verminderen kan. Intusschen wenschte men te weten, of de proeven tot inenting van vee, als voorbehoedmiddel tegen de longziekte, nog worden voortgezet.

Art. 53. Naar aanleiding van de geringe som, bij dit artikel voor de bevordering der koepok inenting uitgetrokken, werd de vraag behandeld, of het niet in aanmerking komen moest, door eenen algemeenen maatregel de aanwending van dit voorbehoedmiddel bij het opkomend geslacht te verzekeren. De gevoelens waren op dit punt verdeeld.

VDE AFDEELING.

Verdere uitgaven betrekkelijk het binnenlandsch bestuur.

Artt. 58—60. Vrij algemeen toonde men zich met de vestiging der Rijkscommissie voor statistiek, ten behoeve waarvan bij deze artikelen vrij belangrijke sommen worden uitgetrokken, niet ingenomen. Men verwachtte van de werkzaamheid dier commissie weinig heil voor de wetenschap en voor den Staat. In ieder geval vroeg men aan de Regering eenige nadere inlichting omtrent de rigting waarin de Rijkscommissie zich beweegt, en omtrent de uitkomsten, die de Regering van haren arbeid verwacht.

Art. 64. Eenige leden wenschten den last van de kosten van het verkiezingswerk van de gemeenten ontheven te zien.

(*Wordt vervolgd.*)

Gedrukt en uitgegeven bij
G. en C. A. van Reyn,
te Rotterdam.